

Utorak, 18. januar 2005.
Svedok Ratko Marković
Otvorena sednica
Optuženi je pristupio Sudu
Početak u 9.02 h

Molim ustanite. Međunarodni krivični Sud za bivšu Jugoslaviju zaseda. Izvolite, sedite.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, samo dve stvari pre nego što počnete: bavićemo se prihvatljivošću dokaznih premeta pojedinačno i ako želite da se neki dokumenti uvrste kao dokazni predmeti, njihovo korišćenje mora da ide preko svedoka. Možete da nastavite.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Robinson (Robinson), nije mi jasno da li ...

SUDIJA ROBINSON: Ne čujem vas.

prevodioci: Da li čujete prevod na engleski.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Valjda sada imate ...

SUDIJA ROBINSON: Da.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: U vezi sa uvrštavanjem dokumenata, ja sam sa svedokom prošao jedan čitav niz odluka Ustavnog suda Jugoslavije, jednu po jednu i koliko se sećam, poslednjeg radnog dana vi ste rekli da se uvrste za identifikaciju. Da li ja treba ponovo da idem preko tih dokumenata ili se smatra da sam ih podeno?

(Pretrsko veće se savetuje)

SUDIJA ROBINSON: Ne morate ponovo da idete kroz njih. Označeni su za identifikaciju dok se ne prevedu.

GLAVNO ISPITIVANJE: OPTUŽENI MILOŠEVIĆ

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. Onda, dakle, možemo da nastavimo. U redu. Profesore Markoviću, na kraju rada tamo gde smo stali, vi ste konstatovali da je izdavanje nekog dela federacije bilo moguće na legalan način na osnovu saglasnosti svih. Je li to bila vaša, najkraće rečeno, konstatacija?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: To nije bilo moje mišljenje, to je stav važećeg Ustava SFRJ od 1974. godine. Dakle, federalna struktura se mogla menjati, karakter države se mogao menjati samo menjanjem Ustava. A kako se Ustav menja, to je zapisano u samom Ustavu.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A recite mi da li je bilo pokušaja da se takvo izdavanje, dakle na ustavan način, na osnovu dogovora i mirnim putem reguliše i odakle je potekla inicijativa za to?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Bilo je pokušaja negde krajem decembra 1991. godine, 21. decembra 1991. godine. Savezno veće je osudilo jednostranu secesiju republika i tada je odlučilo da njegov odbor, dakle pomoćno radno telo za društveno-politički sistem izradi nacrt Zakona o ostvarivanju prava naroda na samoopredeljenje. Dakle inicijativa je potekla od donjeg doma federalnog Parlamenta, zato što je on bio nadležan za donošenje takvih zakona, a posao je poveren njegovom pomoćnom radnom telu, njegovom odboru.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A recite mi da li ste vi na neki način bili uključeni u te aktivnosti?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Ja nisam bio član radnog tela, odnosno radne grupe koja je trebalo da izradi nacrt zakona. Čini mi se da je profesor Gavro Perazić bio predsednik radne grupe i on me

vrlo često angažovao kao konsultanta, dakle pitao me je za mišljenje i davao mi je tekstove koji su urađeni, pisane tekstove, da ih pročitam i da mu stavim svoj komentar, tako da ja nisam učestvovao u pravljenju, u pisanju tog nacрта zakona, ali mi je njegova saržina i njegove ideje su mi odlično poznate.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, da li se može zaključiti da ste indirektno bili angažovani kao konsultant šefa te radne grupe?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Jeste, bio sam angažovan.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Molim vas ...

SUDIJA ROBINSON: Profesore, recite nam na kom ste položaju tada bili?

SVEDOK MARKOVIĆ: 1991. godine? 1991. godine nisam bio ni na jednom položaju. Bio sam profesor Pravnog fakulteta u Beogradu. Ja sam tek 1992. godine dobio prvi politički položaj, odnosno izabran sam za poslanika federalnog Parlamenta, a dotle sam bio profesor ustavnog prava Pravnog fakulteta u Beogradu i u tom svojstvu me je stariji kolega, profesor Gavra Perazić koji je inače profesor međunarodnog javnog prava, angažovao kao konsultanta.

SUDIJA ROBINSON: Hvala.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Profesore Markoviću, molim vas da pogledate tabulator 40, ovo je prevedeno na engleski. To je, dakle, "Predlog za donošenje Zakona o ostvarivanju prava naroda na samoopredeljenje. Dole kaže: "Sa predlogom da se zakon donese po hitnom postupku" i tu je integralni tekst. Molim vas da pogledate nekoliko članova. Ja ću nastojati da vrlo kratko pređemo preko njih. Skrećem vam pažnju na članove koje bih želeo da pogledamo zajedno. To su članovi 3, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 14, 15 i 17. Dakle, objasnite prvo, da bi bilo jasno o čemu se radi. Ovde imate neke delove teksta koji su precrtani mašinom, a onda čiste delove teksta. Ovde

se radi, dakle, o konačnom integralnom tekstu koji je spremljen za Skupštinu. Šta su ovi delovi precrtani?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Delovi koji su precrtani mašinom, nisu usvojeni na tom odboru za društveno-politički sistem, odnosno društveno-političke odnose, je li, kako se zvalo to radno telo. Dakle, u toku rada nešto je dodato od nacрта, a nešto je izbačeno. Nije usvojeno.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ali ono šta je bilo u nacrtu ostaje ovako precrtano da bi se videlo šta je predlagano, a šta je usvojeno, je li tako?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Tačno. Da bi se videlo koji je bio idejni put i postupak da se dođe, je li, do teksta zakona, nacрта zakona kakav je on u ovom obliku.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. Molim vas ...

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, u engleskom tekstu nije ništa precrtano, tako da mi ne vidimo u čemu je tačno razlika između precrtanog i onoga što nije precrtano.

ADVOKAT KEJ: To je u verziji na BHS-u.

SUDIJA BONOMI: Gospodine Kej (Kay), pretpostavljam onda da u engleskoj verziji ostaje tekst koji je napisan velikim slovima, a onaj deo koji je napisan malim slovima je onaj deo teksta koji nije uvršten na kraju.

ADVOKAT KEJ: Pa evo, član 2 nije diran, nije precrtan, a u engleskom prevodu nije napisan velikim slovima. Verovatno oni koji su pisali prevod, nisu to napisali u originalnoj verziji. Nisu znali u čemu je značaj precrtanih reči, ili barem tako ja pretpostavljam.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, mi ćemo komentarisati samo ovo šta nije precrtano, samo ovo šta je ostalo u konačnom tek-

stu. Moje pitanje se odnosilo na potrebu da se eventualna zabuna u vezi s ovim otoni, a nema neki poseban značaj razdvajanje tekstova. Profesore Markoviću, molim vas citirajte član 3 i objasnite ga?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Dakle još jednom da kažem: smisao celog ovog nacrtu je bio da se na miran, demokratski, pravičan i legalan način realizuje pravo naroda na samoopredeljenje, za koje je nesumnjivo da je ustavno pravo. U članu 3 dati su modaliteti ili opcije ostvarivanja prava naroda na samoopredeljenje. Četiri su modaliteta. "Pravo naroda na samoopredeljenje znači: prvo, pravo naroda da odlučuje o obliku društvenog i državnog uređenja i na taj način slobodno ostvaruje svoj ekonomski, socijalni i kulturni razvoj; drugo, to je pravo naroda da nastavi zajednički život sa drugim narodima u jugoslovenskoj državi; treće, to je pravo naroda na ujedinjenje sa drugim narodima i stupanje u druge oblike integracije, povezivanje i saradnje i najzad; četvrto, to je pravo naroda na stvaranje nezavisne, suverene i samostalne države, u daljem tekstu – nezavisne države". Dakle, to su četiri opcije koje uključuje pravo naroda na samoopredeljenje.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dakle ova opcija koju ste sada citirali, pravo na stvaranje nezavisne suverene i samostalne države je precizirana u ovom zakonu.

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Nacrtu.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Nacrtu.

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Tako je. To je jedna od opcija koja će se, kao i svaka od ovih opcija, ostvarivati pod uslovima i po postupku koji sledi u daljim odredbama nacrtu zakonu.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pogledajte sada član 6, profesore. Ovde kaže: "Pravo naroda na stvaranje nezavisne države ostvaruje se na osnovu izjašnjavanja naroda na referendumu". I to je ceo član 6.

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Jest, ali pravo naroda se ostvaruje na referendumu. Ovde je narod uzet u značenju nacije,

“nejšn” (nation), ne “pipl” (people), nego “nejšn”. Dakle, nacija ostvaruje to svoje pravo na osnovu izjašnjanja na referendumu ili plebiscitu, s obzirom da je razlika ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, da budemo, pošto se ovi termini nešto ... S nekom razlikom koriste u srpskom i engleskom jeziku. Ovde se misli na jugoslovenske narode, je li tako, Srbe, Hrvate, Slovence, Makedonce, Crnogorce i Muslimane?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Apsolutno.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. U članu 7, pošto se u članu 6 objašnjava da se narod, odnosno, dakle, Srbi, Hrvati, Slovenci, Makedonci, Crnogorci i Muslimani ...

SUDIJA BONOMI: Pre nego što nastavite, gospodine Miloševiću, u članu 6 su neke reči precrtane. Možete li da mi kažete kako te reči glase na engleskom?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Evo ja ću vam reći: suverene i samostalne, pretpostavljam da su to izbacili kao nepotrebno, jer je dovoljno – nezavisne. “Pravo naroda na stvaranje nezavisne države”, to je ostalo, a ovi atributi su “suverene i samostalne” su izbačeni, jer nezavisnost to podrazumeva.

SUDIJA BONOMI: Međutim ono šta je svjedok upravo sad govorio, govorio je na osnovu pretpostavke da sva tri ostaju. Mislim da je veoma važno da se tačno kaže koji su bili uslovi, predviđeni ovim amandmanom.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Nisam vas razumeo, gospodine Bonomi (Bonomy). Da li mislite na član 6?

SUDIJA BONOMI: Da. Član 6. Naime, pitanje koje je postavljeno, glasilo je: pravo naroda da stvore nezavisnu, suverenu autonomnu državu realizuje se na osnovi izjašnjanja naroda na referendumu.

To je član 6. Međutim, sada smo ustanovili da je iz člana 6, u stvari, izbačeno "suverene i autonomne, samostalne" i to je možda važno. Dakle želeo sam samo da znam tačno kako glasi tekst na srpskom i mislim da ste to sada razjasnili.

SVEDOK MARKOVIĆ: Mogu li ja da vam objasnim? Kod člana 3 gde su date opcije, poslednja opcija je pravo na stvaranje nezavisne države. A u zagradi stoji: "U daljem tekstu 'nezavisne države'". Dakle, više se neće u nacrtu govoriti "nezavisne, suverene i samostalne", nego samo "nezavisne".

SUDIJA BONOMI: Hvala.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ovde se, dakle, konstatovalo u šestom članu ...

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, samo trenutak.

(Pretrեսno veće se savetuje)

SUDIJA ROBINSON: Izvolite, nastavite.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Ja se nadam da je ovo jasno, s obzirom da član 3 kaže: "Pravo naroda na samoopredeljenje u smislu ovog zakona sadrži" i onda ovaj kasniji modalitet kaže: "Pravo na stvaranje nezavisne, suveren i samostalne države", a onda u zagradi "u dalje tekstu: nezavisne države". Kao i svaki pravni tekst koji se olakšava u daljem objašnjenju, kaže se "u daljem tekstu: nezavisne države", a odnosi se dakle na "nezavisnu, samostalnu i suverenu državu".

SUDIJA ROBINSON: Da, da. vrlo dobro shvatamo razlog, ali pitanje je šta još stoji u engleskom tekstu, a što ne bi trebalo da bude u engleskom tekstu u drugim članovima. Nastavite.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: U engleskom tekstu, skrećem vam pažnju, sada idemo na član 7, prva dva pasusa člana 7 su precrtana, a ovo što je krupnim slovima je ostalo. U srpskom tekstu su ova prva dva stava precrtana. Jednostavno pretpostavljam da prevodilac nije smatrao da to treba da precrtava da bi se videlo šta je. S obzirom da je prethodnim, profesore Markoviću, članom rečeno da se pravo ostvaruje na osnovu izjašnjavanja naroda na referendumu ...

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, izvinjavam se što vas prekidam, ali moram da ispravim ono šta sam rekao. Ja sam rekao: pitanje je šta se još nalazi u engleskom tekstu, što ne bi trebalo da bude u engleskom tekstu u drugim člancima. To je bila ispravka transkripta. Izvolite, nastavite.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa, gospodine Robinson, pretpostavljam da se u engleskom tekstu nalazi svaka reč koja je i u srpskom tekstu, samo što nije naznačeno šta je precrtano, a to se može uporediti na ovim članovima. Dakle, s obzirom da je, profesore Markoviću, u članu 6 rečeno da se izjašnjavanje ... Da se pravo ostvaruje izjašnjavanjem naroda na referendumu, objasnite i citirajte član 7, molim vas.

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Pa u članu 7, kao što se vidi, prva dva stava ne važe. Važe samo sledeća dva stava koja su velikim slovima. U ta dva stava je regulisano ostvarivanje prava naroda na samoopredeljenje u republikama u kojima dva ili više naroda imaju svojstvo konstitutivnih naroda. To znači da se i ustoj republici jedan konstitutivni narod može izjasniti za nezavisnu državu, a drugi za zajedničku državu sa ostalim jugoslovenskim narodima, ako se za to budu izjasnili u Jugoslaviji. O rezultatima referenduma, inače, obaveštava se Skupština SFRJ i o tome govori član 8 koji ostaje da važi, iako je i ovde štampan sitnim slovima.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, sad te razlike su tehničkog karaktera, a ne suštinskog, koliko razumem. Pogledajte sada, molim

vas, član 9. On govori o mogućem prigovoru Skupštini Jugoslavije. Da li biste bili ljubazni da to objasnite?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Dakle o rezultatima referenduma se obaveštava Skupština SFRJ, a ako se njoj, Skupštini SFRJ, uputi prigovor da referendum nije sproveden u skladu sa odredbama ovog zakona, onda Skupština obrazuje arbitražnu komisiju i na osnovu mišljenja te komisije u roku od 30 dana zauzima stav po prigovoru.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Hvala, profesore Markoviću. Pogledajte sad član 10. Da li je to ono šta sledi ako se sprovede, dakle referendum u skladu sa zakonom i sve ostalo? Šta se sada događa po slovu ovog predloga zakona?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: U članu 10?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da.

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Dakle ako Skupština utvrdi da je referendum ispravan, da je valjan, da je sproveden u skladu sa odredbama ovog zakona, onda Skupština SFRJ pokreće postupak za teritorijalno i materijalno razgraničenje i preduzima mere i radnje koje su neophodne za kontinuirano funkcionisanje državne zajednice sa narodima koji nastavljaju zajednički život u Jugoslaviji, u jugoslovenskoj državi.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. O čemu govori član 11 ovog zakona?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Član 11 govori o teritorijalnom razgraničenju. On podrazumeva utvrđivanje državnih granica između Jugoslavije i njenih delova koji su se izdvojili iz sastava Jugoslavije i to polazeći od etničkih, istorijskih, geopolitičkih i strateških kriterijuma i opšteprihvaćenih pravila međunarodnog prava.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A šta je predmet člana 12?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Član 12 govori o materijalnom

razgraničenju i ono se vrši utvrđivanjem deobnog bilansa zajednički stvorenih vrednosti imovine i dugova države Jugoslavije. Ne bih da stav 2 prepričavam koji detaljno govori o tome koja se pitanja postavljaju u vezi sa deobnim bilansom.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. Značajan je član 14. Ja sam izdvojio samo nekoliko najznačajnijih da bismo prošli kroz ovaj nacrt zakona.

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: U članu 14 se kaže da se za sprovođenje teritorijalnog i materijalnog razgraničenja, da Skupština SFRJ obrazuje posebnu komisiju, a u slučaju spora, sporno pitanje se može izneti pred arbitražu, a strane u sporu mogu odlučiti da li će same obrazovati arbitražu *ad hoc* ili će se obratiti nekom međunarodnom sudskom organu. To je sadržina člana 14. i 15.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: 14 i 15

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Člana 14 ... Koji su tematski povezani. Govore o istoj stvari.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: O čemu govori sad član 17, molim vas?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: I član 17 nacrtu zakona govore o uslovima pod kojima Jugoslavija može priznati kao nezavisnu državu u kojoj je takva odluka donesena na referendumu. Četiri su takva uslova: da je izvršeno teritorijalno i materijalno razgraničenje prema odredbama ovog zakona, da ta republika da garanciju da će poštovati sva osnovna prava i slobode građana Jugoslavije i štiti njihovu imovinu i prava naroda i nacionalnih manjina i etničkih grupa u skladu sa pravilima međunarodnog prava, da ta republika da garanciju da će poštovati preuzete međunarodno-pravne obaveze i da ta republika da garanciju da će poštovati preuzete obaveze o zabrani izgradnje nuklearnih elektrana i drugih nuklearnih objekata opasnih po zdravlje ljudi i čovekovu sredinu i zabrani uvoza i skladištenja opasnih materija.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dakle, to su neke najvažnije odredbe ovog zakona koji, odnosno nacrtu koji je urađen na inicijativu Saveznog veća Skupštine Jugoslavije, je li tako?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Savezno veće koje je nadležno, s obzirom da Skupština, federana Skupština je tada imala dva doma. Savezno veće kao donji dom, dom građana, dom građana, razume se, u uslovima samoupravljanja i gornji dom, federalni dom, Veće republika i pokrajina. Iako je Skupština bila dvodomna, princip odlučivanja je bio jednodoman. Postoji spisak zakona koje usvaja Savezno veće i spisak zakona koje usvaja Veće republika i pokrajina. Veće republika i pokrajina je uglavnom usvajalo zakone iz privredne oblasti, a iz oblasti političkih odnosa zakone je usvajalo Savezno veće. Prema tome, ovaj zakon je bio u stvarnoj nadležnosti Saveznog veća. Zato je to veće i pokrenulo inicijativu za donošenje takvog zakona i svom radnom telu, svom odboru za društveno-političke odnose ili društveno-politički sistem, poverila izradu nacrtu ovog zakona.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A kakva je bila sudbina ovog nacrtu?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Pa ovaj nacrt nije utvrđen kao predlog, niti je otišao u Skupštinu. Nacrt je došao u izvesnom smislu *post festum*, pošto je već secesija republika postala svršen čin i, razume se, republike koje su se odvojile od Jugoslavije nisu hteli da naknadno, po odredbama ovog zakona, legalizuju to svoje odvajanje. One su na jednostranom, protivustvanom činu zasnovale svoju nezavisnost i kasnije suverenost.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: U vezi sa stavovima Ustavnog suda Jugoslavije mi smo prošli jedan čitav niz odluka Ustavnog suda Jugoslavije. Bilo je postavljeno, da li se toga sećate, pitanje lorda Karingtona Ustavnom sudu Jugoslavije? A da ja formulišem preciznije svoje pitanje: da li je Ustavni sud Jugoslavije van ovih odluka koje smo citirali prošli put, zauzimao stav o tome da li je SFRJ, da li je

tu reč o dezintegraciji ili secesiji?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Jeste Ustavni sud Jugoslavije dao, kao organ koji je nadležan da bdi nad Ustavom, da bdi nad poštovanjem Ustava, dao odgovor na jedno pitanje koje je eminentno ustavno pitanje, a to je pitanje: šta je sa Jugoslavijom? Da li se u Jugoslaviji obavila secesija ili dezintegracija? To je pitanje lord Karington (Peter Carrington) u svojstvu predsedavajućeg Konferencije o Jugoslaviji (International Conference on the Former Yugoslavia) postavio arbitražnoj komisiji koja je bila pomoćno radno telo konferencije, a komisija arbitražna je tražila od jednog broja organa u svim republikama da joj daju svoje mišljenje o tome: šta one misle o tom pitanju, da bi arbitražna komisija meritorno mogla da zauzme sopstveni stav.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pogledajte tabulator 2. U njemu je odgovor na pitanje lorda Karingtona o tome da li se u Jugoslaviji radi o dezintegraciji ili secesiji i u fusnoti ovde stoji: "Ovaj dokument je posredstvom Sekretarijata za inostrane poslove", dakle Ministarstva inostranih poslova "upućeno arbitražnoj komisiji, Konferenciji Evropske zajednice (European Community) o Jugoslaviji" i daje se broj. Ja ću vam citirati samo dva pasusa na kraju ovog dokumenta, bez poslednjeg, znači treći i drugi od kraja. To je odgovor na pitanje lorda Karingtona: "Jugoslavija nije ugovorna zajednica suverenih država, s toga se ne može govoriti o raspadu Jugoslavije otkazivanjem ugovora kojim je takva zajednica stvorena. Jugoslavija nije stvorena kao savez suverenih i samostalnih država u obliku republika jugoslovenske državne zajednice, već kao savezna država naroda Jugoslavije i njihovih republika. S toga je svaki republički akt kojim se republika proglašava suverenom i samostalnom državom, protivustavna promena državnog uređenja Jugoslavije, to jest akt secesije, koji po odluci Ustavnog suda Jugoslavije ne može proizvoditi pravno dejstvo". I sledeći pasus: "O raspadu, odnosno dezintegraciji Jugoslavije može se govoriti samo kao o posledici neustavnih akata pojedinih republika o proglašenju njihove suverenosti i samostalnosti. Takvim neustavnim aktima ne

može se pravno dovesti u pitanje opstanak Jugoslavije kao savezne države i subjekta međunarodnog prava, sve dok u toj zajednici ostaju najmanje dve republike". Da li je to suština odgovora na pitanje lorda Karingtona?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Upravo je to, da tako kažem, ekstrakt svih onih odluka Ustavnog suda koje smo mi prošli prošlog četvrtka. Dakle, Ustavni sud je, polazeći od Ustava, bio na stanovištu da Jugoslavija nije ugovorna tvorevina. Da federalna Jugoslavija nije mehanički skup sastavnih delova, nego je jedna celina koja objedinjuje sve te delove, da je ona suverena savezna država, prema tome da svaki akt otcepljenja od Jugoslavije, suprotno Ustavu, znači protivustavnu promenu federalnog uređenja države. Sa pravnog stanovišta, takav akt je ništav. On je nevažeći, tako da se nikako ne može govoriti o dezintegraciji Jugoslavije. Može se samo govoriti o protivustavnom razgrađivanju federalnog državnog uređenja. Ali čak i da se secesija uzme kao svršen čin, kao gotov čin, Jugoslavija i matematički postoji sve doonde dokle bar u njoj postoje dve federalne jedinice, pogotovo što su te dve federalne jedinice zajedno više od polovine teritorije otcepljenih republika i više od polovine broja stanovnika u tim otcepljenim republikama. To je bilo stanovište Ustavnog suda, koje je on, Ustavni sud ... Ovo stanovište, kako da kažem, ne pretenduje ni na kakvo autorstvo, ono je samo ekstrahovano, izvučeno iz odluka koje je Ustavni sud već doneo i rezimirajući to stanovište, Ustavni sud se pozvao na te odluke, a sve te odluke smo mi razmatrali prošlog četvrtka.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, recite mi iz vašeg iskustva iz Ustavnog suda Jugoslavije i argumenata koji su upotrebljavani, da li možete u najkraćem da kažete zašto administrativne granice ne mogu biti državne?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Administrativne granice ne mogu biti ...

TUŽILAC NAJS: Hteo bih samo da napomenem da je ovo u potpunosti u suprotnosti sa principima koji su rukovodili svedočenje

gospodina Kristana. On je bio član Ustavnog suda. On nije mogao da svedoči. On je jednostavno hteo da iznese svoje mišljenje, ali mu nije bilo dozvoljeno. Možda treba ovom svedoku dozvoliti da iznese svoje mišljenje, ali, u stvari, prihvatiti najiskrenije da se radi o iskazu svedoka veštaka. Ja ću pokušati najbolje što mogu da se pozabavim time, ali nismo imali nikakav izveštaj veštaka koji nam je dostavljen unapred.

SUDIJA ROBINSON: Pa on govori o činjenicama. On je bio učesnik u svemu tome.

TUŽILAC NAJS: Dobro. Ako pročitate pitanje, videćete da: "Na osnovu iskustva, na osnovu argumenata, recite nam ukratko zašto tu ne može biti državnih granica?". To znači da se, u stvari, sugerise da se da jedan odgovor, odgovor veštaka, a ja se ne sećam da smo mi na taj način se bavili svedočenjem gospodina Kristana u vezi sa Kosovom. Naravno, ja ne želim da se dalje time bavim. Ja ću jednostavno pokušati da se time pozabavim najbolje što mogu, ali u svakom slučaju radi se o određenoj vrsti veštačenja.

(Pretresno veće se savetuje)

SUDIJA ROBINSON: Eto, gospodine Najs (Nice), sada kao da smo promenili uloge. Evo vidim ovde u transkriptu stoji da ste sudija Robinson. Nadam se da vam to ne ide na štetu.

prevodioci: Gospodin Najs nije uključio mikrofona. Prevodioci ga ne čuju.

TUŽILAC NAJS: Čast mi je i hvala na ovoj greški.

ADVOKAT KEJ: Svedok može da svedoči o odluci koja je doneta, budući da svedoči na osnovu svog ličnog iskustva. To je nešto šta se desilo i on upravo to i čini. Radi se o činjenici. Dakle, ta odluka je činjenica i to je deo iskaza koji je dat.

SUDIJA ROBINSON: To i ja mislim. On može da svedoči o činjenicama. Gospodin Kristan je bio predložen kao svedok-veštak. Možete da nastavite, gospodine Miloševiću.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Profesore Markoviću, da li možete reći iz vašeg iskustva u Ustavnom sudu i prakse Ustavnog suda, šta su bili argumenti koji su upotrebljavani i koliko zasnovani na Ustavu zašto administrativne granice ne mogu biti državne?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Pa vi ste te razloge citirali prošlog četvrtka, kada ste se na te odluke Ustavnog suda pozivali. Te odluke su zapisane. U svakoj od tih odluka stoji izričito zašto se unutrašnje granice ne mogu smatrati državnim granicama. Za državnu granicu važi režim međunarodnog prava. Za unutrašnju granicu važi režim unutrašnjeg prava. One su povučene s obzirom na državno uređenje Jugoslavije. Jugoslavija je bila federalna zemlja, s obzirom na federalno uređenje i režim državnih granica je utvrđen u članu 5, kao i režim unutrašnjih granica. Dakle, unutrašnje granice su unutrašnja stvar države, smatrao je Ustavni sud Jugoslavije. A državne granice su stvar međunarodnog prava i one se povlače prema opšte prihvaćenim pravilima međunarodnog prava.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, a sad da se vratimo na ...

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću ... Gospodine Najš, mi ćemo vam možda dozvoliti da ponovo pozovete doktora Kristana, ali kao svedoka o činjenicama. Gospodine Miloševiću, treba da se pozabavimo sa uvrštavanjem ova dva dokumenta u skladu sa procedurom koju sam izneo na samom početku. Dakle, uvrštavamo u spis oba ova dokumenta. Koji je broj?

sekretar: Tabulatoru 14 i tabulator 2.

SUDIJA KVON: Trebalo bi da bude tabulator 40.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Hvala. Da se vratimo na ovaj odgovor lordu Karingtonu. Da li je nakon datog odgovora na pitanje lorda Karingtona arbitražna komisija Konferencije o Jugoslaviji i sama zauzimala stav o tom pitanju?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Arbitražna komisija je upravo i tražila mišljenje svih relevantnih organa u svakoj od republika jugoslovenske federacije da bi mogla da zauzme sopstveno stanovište i ona je u jednoj seriji takvih mišljenja, ali ovo je mišljenje broj jedan arbitražne komisije, ona je zauzela sopstveno mišljenje.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa dobro, da li je stav Ustavnog suda iz ovog odgovora lordu Karingtonu koji smo citirali, uzet u obzir kod donošenja mišljenja arbitražne komisije?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Ovaj stav nije uzet u obzir, stav Ustavnog suda Jugoslavije, prilikom zauzimanja stava arbitražne komisije. Arbitražna komisija je upravo suprotno odlučila, polazeći od sasvim drugih premisa, a, naime, sasvim ignorišući Ustav federacije i činjenicu da je secesija bila protivustavni čin.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A recite mi, profesore Markoviću, u čemu je razlika između stava Ustavnog suda i stava arbitražne komisije?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Razlika je u tri stvari. Najpre razlika u vezi sa pitanjem statusa Jugoslavije; zatim je razlika u vezi sa pitanjem nosioca prava na samoopredeljenje i najзад, razlika je u pitanju tretmana državne teritorije.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, u vezi sa te tri glavne stvari, dakle prvo ste rekli razlika je u vezi sa statusom Jugoslavije. Budite ljubazni, precizirajte tu razliku u vezi sa statusom Jugoslavije?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: U vezi sa odlukama Ustavnog suda i u vezi sa pismom lordu Karingtonu, je potpuno jasno stanovište Ustavnog suda. Ustavni sud smatra da je pravo na samoopredeljenje, pravo naroda na samoopredeljenje, univerzalno,

jednako pravo. Dakle, u njemu su potpuno jednake dve opcije: opcija da se ode iz Jugoslavije, da se iziđe iz federalne Jugoslavije i opcija da se ostane u Jugoslaviji. Ne može biti jače pravo da se ode, nego pravo da se ostane. Potpuno jednaku vrednost imaju i jedna i druga opcija. I dokle god u Jugoslaviji, federalnoj Jugoslaviji ostaju bar dva konstituensa, bar dve federalne jedinice, Jugoslavija, kao federalna država, postoji, pogotovo što je secesija protivustavni čin. Arbitražna komisija je smatrala da je Jugoslavija u fazi disolucije, dakle razgrađivanja i da se ona razlaže na svoje sastavne delove, iako to nije odgo-varalo činjenicama. Dve federalne jedinice su odlučile da ostanu u Jugoslaviji i one su rekonstruisale federalno uređenje svojim Ustavom od 1992. godine. Dakle, Ustavni sud smatra da ne može biti jače pravo na samoopredeljenje da se ode iz federacije, od prava na samoopredeljenje u tom smeru da se ostane u federaciji.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa dobro, u vezi sa ovim drugim elementom koji ste pomenuli, razlika u vezi s nosiocem prava na samoopredeljenje, u čemu je tu suština?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Ustavni sud je smatrao, polazeći od Ustava, konkretno polazeći od odeljka prvog Osnovnih načela, da je nosilac prava na samoopredeljenje nacija. U odeljku prvom Osnovnih načela stoji, ja ću na engleskom samo početak, da bih skratio put: "Narodi Jugoslavije koji proizilaze iz prava svakog naroda na samoopredeljenje", tekst koji je malo "bla-bla", "ujedinjeni u saveznu državu suverenih i jednakih naroda". Dakle, slobodni i jednaki narodi, to jest nacije su stvorile Jugoslaviju. Prema tome, samo oni mogu biti nosioci prava na samoopredeljenje. Federalna država i to je jedna anomalija u jugoslavenskoj federaciji, je prethodila republikama. Prvo je stvorena federalna država na Drugom zasedanju AVNOJ-a koji je, na neki način, Filadelfijska konvencija (Philadelphia Convention) u jugoslovenskim uslovima, a učesnici tog zasedanja AVNOJ-a su neka vrsta "founding fathers" (founding fathers), očeva osnivača Jugoslavije, federalne Jugoslavije. Dakle ona je stvorena, prvo federalna država, pa su se posle utvrdile teritorije republika. One se nisu utvrdile na Drugom zasedanju ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Stanite tu, molim vas, profesore Markoviću. Objasnite a kojim su pravnim aktom regulisane granice između republika?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Te granice uopšte ...

prevodioci: Prevodioci mole da se pravi pauza između pitanja i odgovora. Hvala.

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Hvala. Ta granica nikad nije bila utvrđena pravnim aktom. Ona nikad nije bila legalizovana, to jedno, a drugo, ona nikad nije bila utvrđena demokratskim putem, to jest referendumom. Nema ni jednog pravnog akta u kojem bi se utvrdile granice između federalnih jedinica. Jedini trag tim granicama nalazi se u stenografskim beleškama Predsedništvoa AVNOJ-a od januara meseca 1945. godine, kada su, kada su makedonsko, zove se ASNOS, Antifašističko veće narodnog oslobođenja ASNOM, Antifašističko veće narodnog oslobođenja Makedonije, to je revolucionarni Parlament u Makedoniji i ZAVNOH, Zemaljsko antifašističko veće narodnog oslobođenja Hrvatske, tražili da se poveća broj njihovih predstavnika u Predsedništvu AVNOJ-a. E tada se u toj stenografskoj belešci vidi koja je teritorija republike uzimana kao relevantna za izbor delegata za većnike AVNOJ-a, pa je tu rečeno da se Slovenija uzima u granicama nekadašnje Dravske banovine, da se Hrvatska uzima u granicama nekadašnje Savske banovine, plus 13 srezova Primorske banovine, plus dubrovački srez Zetske banovine. Da se Bosna i Hercegovina uzima u granicama uspostavljenim na Berlinskom kongresu. Da se Republika Makedonija uzima u granicama južno od Kačanika (Kacanik) i Ristovca, sve do državne granice Kraljevine Jugoslavije. Da se Crna Gora uzima u granicama pre Balkanskih ratova, plus beranski i kotorski srez i Plav i Gusinje, a da se Srbija uzima u granicama pre Balkanskih ratova, proširena sa dva sreza na osnovu Versajskog mirovnog ugovora (Treaty of Versailles), Bosilegradom i Dimitrovgradom. I to je jedini pisani trag o granicama, ali kako se vidi, ta odluka, ta odluka ...

TUŽILAC NAJS: Ovaj odgovor koji se daje Sudu, nije odgovor na pitanje koje je postavljeno, "da li možete da identifikujete dokument". Dakle, radi se o tome da li je to relevantno i da li će nam to pomoći. To je moja primedba.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Najs, zahvaljujući vašoj intervenciji ja ću da postavim pitanje koje sam hteo da postavim u vezi sa ovim delom svedočenja. Gospodine Miloševiću, gospodine Kej, gospodine Najs, recite mi da li se slažete sa sledećim: od Pretresnog veća se ne traži da procenjuje ove odluke, da li su one bile ispravne ili ne, odluke Ustavnog suda. Dakle, Pretresno veće ne treba da procenjuje zakonitost secesije bilo koje od republika. Pretresno veće smatra da su se te činjenice desile, a Pretresno veće treba da proceni koje su bile posledice u smislu događaja koji čine osnovu optužnice. Ono šta ja pokušavam da utvrdim jeste na koji način ovo svedočenje postaje relevantno za sam Predmet, jer Pretresno veće ne mora da odlučuje o tome da li su odluke Ustavnog suda bile ispravne i da li je proces secesije sledio određenu proceduru. Ono šta je bitno jeste činjenica da se to desilo i takođe određeni događaji na način na koji su oni uticali na određena dela koja čine optužnicu. Dakle, prvo da čujem vas, gospodine Miloševiću, u vezi sa ovim.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Ovaj deo svedočenja profesora Markovića koji se odnosi na odluke Ustavnog suda Jugoslavije i ocene ustavnosti i zakonitosti akata republika koje su se otepile, pokazuje da je secesija bila nelegalna i nasilna i da je prouzrokovala oružane sukobe. Prema tome, pretpostavljam da je to veoma bitno ustanoviti, pošto se ovde u celom prilazu govori kako je Srbija ili ja lično, imali neki plan da nešto napravimo protiv drugih, a ovde proizilazi da su sukobi posledica nelegalne i nasilne secesije. Prema tome, ako je reč bila o nekom planu, kako se može planirati postupak nekog drugog, pogotovo ako je nelegalan i nasilan? Ovde su stvari potpuno izvrnute ...

SUDIJA ROBINSON: Zaustaviću vas na trenutak. Mislim da ste u pravu da Pretresno veće razmatra to da je secesija dovela do nasilja, ali Pretresno veće nije toliko zainteresovano za zakonitost secesije. Gospodine Kej?

ADVOKAT KEJ: Što se samog konteksta tiče, očigledno je da je veoma važno, budući da ovde imamo optuženog koji se nalazio na čelu države i moramo da imamo na umu sve njegove odgovornosti i šta je on tada, u to vreme, sve trebao da razmatra i čega je sve trebao da bude svestan, onoga šta se tada dešavalo u Jugoslaviji. Previše detalja o tome je možda suviše. Ipak, činjenica kojom se bavi svedok, to je veoma važno u vezi sa samim položajem optuženog i to se tiče, dakle, njegovog stanja svesti *mens rea*, kada je govorio određene stvari i kada je radio određene stvari i to u svojstvu predsednika Srbije. Dakle, u tom kontekstu to jeste važno, ali možda se iznosi previše detalja i zbog toga će možda Pretresno veće da kaže: "Pa dobro, da li mi treba, u stvari, da donosimo odluku o zakonitosti toga u svetlu ove optužnice". Sad odgovor na vaše pitanje bi bilo "ne", jer to nije funkcija ovog Pretresnog veća. No kontekst unutar koga je optuženi na određeni način reagovao, jeste.

SUDIJA ROBINSON: Da li je u sklopu predmeta Tužilaštva postavljeno pitanje da li je secesija bila zakonita ili ne?

TUŽILAC NAJS: Ne, to nije bio deo našeg predmeta. Pitanje legalnosti, zakonitosti i secesije nije za ovo Pretresno veće. Dakle, Pretresno veće ne treba o tome da odlučuje. I ja sam već izrazio određene rezerve u nekoliko navrata prošlog četvrtka, dakle to nije nešto o čemu sad treba da razgovaramo. Meni nije poznat statut bivše Jugoslavije ili bilo koji drugi pravni instrument ili pravni princip po kome nezakonitost prethodne secesije ili čak verovanje o postojanju nezakonitosti secesije na bilo koji način opravdava uključivanje, odnosno učesće u ratnim zločinima do kojih je došlo kasnije. Dakle, to je potpuno nepovezano. E sad, ukoliko je pojedinac u određenom trenutku ili u nekoj državi smatrao da je secesija neza-

konita i da je to deo Predmeta, po našem mišljenju to ne može da ima bilo kakvog uticaja na pravnu odgovornost ovog optuženog. Naravno, mi ne ulažemo prigovor da se taj kontekst iznosi. Međutim, mi smatramo da bi bilo potpuno pogrešno ukoliko bi Pretresno veće donelo bilo kakvu odluku o legalnosti takvih dela, na primer o legalnosti secesije Slovenije ili Hrvatske.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, pratili ste ovu diskusiju. Naravno, pitanje jeste relevantno, međutim, kao što je rekao gospodin Kej, previše detalja će nas skrenuti sa pravog puta. Mi ne bismo hteli da se previše udaljavamo od ključnih pitanja u ovom Predmetu. Dakle nije potrebno da se iznose toliki detalji. Profesore Markoviću, upravo sam rekao: nije potrebno da iznosite onoliko detalja koliko ste izneli kada ste odgovarali na poslednje pitanje. Nas više interesuju činjenice, dakle stvari koje su se desile kao činjenice i onda ćemo mi doneti naše zaključke.

TUŽILAC NAJS: Evo upravo su me podsetili. Zahvalan sam na podsećanju. Trebalo je to ranije da spomenem. Postoji jedno pravno pitanje u vezi sa tim, a koje se tiče Pretresnog veća, a to jeste datum nezavisnosti Hrvatske i to zbog utvrđivanja prirode međunarodnog oružanog sukoba. Dakle, to se nalazi u našem podnesku i to može da bude na određeni način povezano sa ovim.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, možete da nastavite.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Samo da neke stvari u vezi sa ovim povežem i objasnim, gospodine Robinson. Pogledajte tačke 89 i 90 kosovske optuženice. U 89 piše, evo ja ću vam pročitati pošto i nemam srpski tekst ove poslednje verzije, u 89 piše: "Slovenije je proglasila nezavisnost od SFRJ, što je dovelo do izbivanja rata". Sledeća rečenica je: "Hrvatska je objavila nezavisnost, što je dovelo do borbi između hrvatskih vojnih snaga s jedne strane i JNA s druge strane, paravojnih jedinica i Vojske Republike Srpske Krajine, s druge strane. 6. marta 1992. godine Bosna i Hercegovina je proglasila nezavisnost,

što je dovelo do rata širokih razmera posle 6. aprila 1992. godine”, tako su konstatovali kako je izbio rat. A sad pogledajte i uporedite to sa tačkom 6 hrvatske optužnice, gde se kaže: “Svrha ovih udruženih zločinačkih poduhvata bila je moguće uklanjanje većine hrvatskog i drugog nesrpskog stanovništva sa otpilike jedne trećine teritorije Republike Hrvatske. Planirano je da to postane deo države pod dominacijom Srba i to putem počinjenja zločina” i tako dalje. Ovaj pristup o nekakvom zločinačkom poduhvatu kojim je planirano da se neko istera sa neke, sa neke teritorije, je apsurdan kad se ima u vidu da niko nije mogao planirati tuđe postupke i da je ceo sukob nastao secesijom i oružanim napadima na federalne organe. Ne ni na Srbiju, ni na, ni na ne znam šta drugo, nego na federalne organe na tim teritorijama. Prema tome, ovde se pokazuje koja mera elementarne logičke kritike ... Koju meru elementarne logičke kritike ovi papiri i ovi stavovi mogu da prođu. Apsolutno nelogično, neutemeljeno. I to se vidi.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, da vidim da li sam vas dobro shvatio. Dakle, vi kažete da je secesija dovela do počinjenja dela, odnosno radnji koje čine osnovu ove optužnice, a ne nekakav udruženi zločinački poduhvat čiji ste pripadnik vi bili? Da li ste to hteli da kažete?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Nema nikakvog udruženog zločinačkog poduhvata. Kako neko može planirati nešto što će neko drugi da uradi ...

SUDIJA ROBINSON: Ne, ne

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: ... a što se tiče, a što se tiče ...

SUDIJA ROBINSON: Moram da vas zaustavim. Čekajte. Pokušavam da shvatim vaše teze i da vidim u kojoj je meri ta secesija relevantna. Vi, dakle, kažete da su secesija i protivpravna dela republika doveli do dela za koje se vi, prema vašim rečima, neopravdano teretite i

vaša se dela ne mogu objasniti nikakvim zločinačkim poduhvatom u kojem ste vi učestvovali. Da li je to ono šta vi kažete? To je vrlo važna stvar. Pretresno veće mora da shvati šta su tačno vaši argumenti i ovo šta sam ja sada rekao je, čini mi se, objašnjenje vaših argumenta. Da li sam vas dobro shvatio? Zato vi, dakle, stavljate toliki naglasak na secesiju i na zakonitost, odnosno nezakonitost secesije, što je dovelo do nasilja.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: S jednim dodatkom: nije reč ni o kakvim mojim delima. Taj sukob je bio između paravojnih formacija tih nelegalno otcepljenih republika i jugoslovenskih organa, dakle, Jugoslovenske narodne armije, a ne Republike Srbije čiji sam ja bio predsednik. Prema tome potpuna je zamena teze i cela ideja je potpuno pogrešno postavljena, jer se uopšte ne radi o mojim delima. Niti se radi o delima Republike Srbije. Nego se radi o nasilnoj secesiji koja je proizvela, koja je proizvela sukobe u kojima je došlo, svakako, do žrtava, do zločina na svim stranama i tako dalje. Ali se uopšte ne radi o delima Republike Srbije ili mojim. Kakva su dela Republike Srbije ako paravojne formacije Hrvatske blokiraju kasarne Jugoslovenske narodne armije koja je na toj teritoriji 70 godina i onda dođe do sukoba? Kakve veze ima Republika Srbija s tim? Da li, da li pravni, ovaj, vojni stručnjak Tužilaštva izneo jedan jedini dokument Republike Srbije ili moj u vezi s tim? To je potpuno sve naopako postavljeno. Ne radi se o tome da nisu činjeni zločini ...

SUDIJA ROBINSON: Hvala.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: ... prema tome ... Kako i ko? Gde je veza?

SUDIJA ROBINSON: Da. pitanje odgovornosti za dela paravojnih formacija je i pravno i činjenično pitanje kojim ćemo morati nešto detaljnije da se pozabavimo, bez sumnje, u završnim rečima. A sada izvolite, nastavite.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Vrlo dobro, gospodine Robinson. Vi ste u objašnjenju ovih razlika pomenuli i granice, ali mislim da smo to prešli. Nema potrebe da se dalje na tome zadržavamo.

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Ja bih samo još jednu stvar imao u vezi sa granicama. Kada je arbitražna komisija zauzela stav u vezi sa granicama, da važi pravilo *uti possidetis iuris*, pozivajući se na odluku Međunarodnog suda (ICJ, International Court of Justice) u sporu između Burkine Faso (Burkina Faso) i Republike Mali (Republic of Mali). Ona je izostavila jedan deo te presude iz koje se vidi da se to pravilo ...

SUDIJA ROBINSON: Profesore, moram da vas zaustavim. Gospodine Miloševiću, ovo su upravo one vrste detalja koje nama ne trebaju.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Gospodine Robinson, ja ne mogu s vama da se složim, zbog toga što se ovde ne radi o detalju. Vi imate u tabulatoru 54 upravo citate Badinterove arbitražne komisije (Badinter Commission). Odluka Badinterove arbitražne komisije je neka vrsta pravne alhemije i falsifikata, jer je on objasnio, imate u tabulatoru 54, to vam je na engleskom: "U svakom slučaju, taj princip nije posebno pravilo koje se odnosi samo na jedan specifični sistem međunarodnog prava. To je opšti princip koji je logično povezan sa fenomenom pribavljanja nezavisnosti, kad god do njega dođe. Njegova očita svrha je da se spreči da nezavisnost i stabilnost novih država ugroze bratoubilačke borbe". I onda imate Mali - Burkina Fasom, kako je, kako je on nekorektno se pozvao na nešto na šta nije mogao da se pozove. I to je faktičko pitanje. To nije stvar o pravnoj finesi, nego o, rekao bih, mnogo grubljoj posledici. Molim vas, profesore, objasnite kako je ... Da li vi smatrate da je i da li ste u Ustavnom sudu ...

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, ja sam donio odluku. Ako budem želeo da preispitam u svetlu komentara koji ste izneli, to je nešto o čemu ja odlučujem. Sasvim je neprimereno da vi upućujete svedoka da nastavi da odgovara na pitanja. Ja ću da vam

dozvolim da se ukratko pozabavite ovim pitanjem.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Vrlo dobro, gospodine Robinson. Skrećem pažnju svedoku na tabulator 54. Vrlo kratko objasnite da ne bismo uzimali mnogo vremena.

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Izvinite, šta je tabulator 54?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: To je ova Badinterova arbitražna komisija Burkona Faso ... Ovo šta ste pomenuli.

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Tu je objašnjeno pravilo *uti possidetis iuris*, ali je izostavljen iz odluke Međunarodnog suda ovaj deo: "Provocirani osporavanim granica, nakon povlačenja upravnih vlasti". Dakle, pravilo se odnosi na zemlje u kojima se povlači upravljačka, odnosno kolonijalna vlast. Federalna država nije bila kolonijalna vlast nad federalnim jedinicama, niti su federalne jedinice bile kolonijalni posedi. Federalna država je imala svoj Ustav i nije potrebno obraćati se na Burkinu Faso da bi se rešio granični problem. Trebalo je samo pogledatu u važeći Ustav, u član 5. Kad se pogledalo u taj važeći Ustav, onda se odluka pozvala na član 5, ali na sasvim pogrešne stavove. Na stav 2 i 4. Namerno su izostavljeni stavovi 1 i 3 koji upravo govore suprotno od savetodavnog mišljenja arbitražne komisije. Ja ne bih da čitam. Imate ih na tabulatoru na engleskom, da ne bih oduzimao vreme.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Hvala, profesore Markoviću. Ja verujem da je ovo kristalno jasno. Recite mi da li je među aktima koji su bili predmet ocene Ustavnog suda Jugoslavije bilo i takvih akata koji su ukazivali na nasilnu prirodu secesije?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Bilo je ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Povezujem to sa malopredašnjom konstatacijom gospodina Robinsona sa pitanjem paravojnih formacija, s obzirom da se tu takođe moraju dati određena objašnjenja i da bismo štedeli vreme, molim vas da pogledate tabulatore 3, 4 i 5.

Ali odgovorite na pitanje.

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Ovde je predmet ocene ustavnosti, Ustavnog suda, bila odluka, pardon, bio Zakon o izmenama i dopunama zakona o unutrašnjim poslovima, a postupak za ocenu ustavnosti je pokrenulo Savezno izvršno veće, dakle federalna Vlada. I tu je u odluci Ustavnog suda utvrđeno da je Zbor narodne garde koji se formira po ovom zakonu, "profesionalna oružana vojna formacija za odbrambeno-redarstvene dužnosti". Tako stoji u ovom zakonu. Šta je smatrao Ustavni sud? Ustavni sud je smatrao ovaj zakon neustavnim, jer po Ustavu, federacija uređuje rukovođenje i komandovanje oružanim snagama Jugoslavije koje čine jedinstvenu celinu i sastoje se od jugoslovenske narodne odbrane i Teritorijalne odbrane. Dalje, po oceni Ustavnog suda Jugoslavije izvan sistema oružnih snaga ne mogu se osnivati druge oružane formacije. Prema tome, Ustavni sud je smatrao da je Zbor narodne garde koji se formira prema Zakonu o izmenama i dopunama zakona o unutrašnjim poslovima Hrvatske, primer paravojne formacije koja izlazi iz sistema oružanih snaga federalne države.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Molim vas, gospodine Robinson, da ovu odluku Ustavnog suda ...

prevodioci: Mikrofon.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Pa uključen mi je mikrofon. Gospodine Robinson, ja tražim da ovu odluku Ustavnog suda koja se nalazi u tabulatoru 3 unesete kao dokazni predmet i u kojoj se Ustavni sud jasno izjašnjava o nelegalnosti oružanih formacija, odnosno oružane formacije pod nazivom "Zbor narodne garde" u Hrvatskoj.

SUDIJA ROBINSON: U redu.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Profesore Markoviću ...

SUDIJA ROBINSON: Da li želite i ono šta je u tabulatoru 54?

TUŽILAC NAJS: Mogu li ja nešto da kažem o tabulatoru 54? Ja i vi imamo samo jednu stranicu koja sadrži, po svemu sudeći, izvadak iz Badinterovog dokumenta. Istorijat Badinterovog materijala pred ovim Pretresnim većem je sledeći: u jednom trenutku Pretresno veće je zatražilo dokumente Badinterove komisije i oni su Pretresnom veću dostavljeni, ali ne putem svedoka, ako se dobro sećam. Zatim je nekoliko Badinterovih dokumenata uvršteno u spis putem svedoka Šarinića i to kao dokazni predmet 641, tabulator 32, ali to nije bio kompletan set Badinterovih dokumenata. Možda bi u jednom trenutku bilo od pomoći ako bi optuženi ili gospodin Kej mogli da povežu ovaj izvadak sa nekim od dokumenata koji imaju nešto veću dokaznu vrednost, kako bismo znali odakle to tačno dolazi.

SUDIJA ROBINSON: Pretresno veće je koristilo dokumente Badinterove komisije u postupku po Pravilu 98bis. Šta ćemo onda da uradimo sa ovim dokumentom? Gospodine Najs, da li vi kažete da mi taj izveštaj Badinterove komisije već imamo u spisu?

TUŽILAC NAJS: Nisam siguran zato što ne znam odakle tačno dolazi tabulator 54, zato bi, mislim, bilo vrlo pametno ako bismo pokušali da saznamo odakle tačno on dolazi. Ja ne osporavam prihvatljivost ovog dokumenta.

(Pretresno veće se savetuje)

SUDIJA ROBINSON: Uvrstićemo izvadak iz spisa Badinterove komisije kao dokazni predmet Obrane, a kasnije, ako to budemo u stanju, identifikovaćemo vezu sa dokaznim predmetom Tužilaštva. Isto tako uvrštavamo i tabulator 3.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Hvala, gospodine Robinson. Samo radi zapisnika želim da naglasim da je poenta uvrštavanja ovog tabulatora u činjenici da Badinter nekorektno citira spor Mali - Burkina Faso i završava citat sa reči "stragls" (struggles, borbe), a citat se nastavlja:

“Koje su isprovocirale osporavanje granica nakon povlačenja sile koja je upravljala tim regionom” ... Tih vlasti, što je potpuno bilo neadekvatno, neadekvatno i nekorektno i sa intelektualnog i sa pravnog stanovišta citiranja takvog pravnog osnova. I što ukazuje na zlu nameru.

SVEDOK MARKOVIĆ: Gospodine predsedniče mogu li ja da ...

SUDIJA ROBINSON: Da, to znamo gospodine Miloševiću.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pokažite odakle je ovaj citat?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Da li bi mi neko pomogao? Ja ne umem sa ovim da rukujem. Da pokažem list ovaj?

SUDIJA ROBINSON: Šta to želite da pokažete? Je li to u vezi sa Badinterom?

SVEDOK MARKOVIĆ: U vezi sa mišljenjem arbitražne komisije.

SUDIJA ROBINSON: Ne. Već smo čuli šta je gospodin Milošević rekao o tome, nema potrebe da sad još i to gledamo.

TUŽILAC NAJS: Ja sam možda nešto pogrešno shvatio. Oni pokušavaju da kažu da Badinter nešto pogrešno citira i da je ovo sada ispravka. Shvatam. Ne protivim se tome.

(Pretrsko veće se savetuje)

SUDIJA ROBINSON: Nema potrebe da nam to pokazujete. Shvatamo šta želite, gospodine Miloševiću.

SVEDOK MARKOVIĆ: Ja sam samo hteo da pokažem. Samo sam hteo Ustav da pokažem, kako nisu citirane odredbe koje govore drukčije od stava. Ustav SFRJ, to je član 5. Je li to može ...

SUDIJA ROBINSON: Profesore Markoviću, ja sam već doneo odluku

o tome. Idemo sada dalje.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. Pogledajte, profesore, tabulator 5. To je još jedna ... Ne, tabulator 4. Samo smo tri prešli. Četiri nismo. To je odluka o ocenjivanju, odluka Ustavnog suda o ocenjivanju Odluke o neprimenjivanju određenih zakona o vojnoj obavezi na teritoriji Republike Hrvatske i na kraju tačke 3 piše: "Po oceni Ustavnog suda Jugoslavije republičkim propisom ne može se odrediti da se savezni zakon i da se drugi savezni propisi i opšti akti ne primenjuju na teritoriji određene republike, a što je utvrđeno navedenom odlukom Vlade Republike Hrvatske" i onda se poništava donešena odluka. Poništava se Odluka o neprimenjivanju zakona o vojnoj obavezi na teritoriji Republike Hrvatske. To je jedna od odluka koju je Ustavni sud doneo. Da li ta odluka takođe ukazuje na nasilnu prirodu secesije?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Ovom odlukom i odlukom o neprimenjivanju zakona o opštenarodnoj odbrani, Ustavni sud je proglasio neustavnim suspendovanjem ova dva zakona u Hrvatskoj. Zašto je došlo do suspendovanja ova dva zakona u Hrvatskoj? Zato što su se u ovim zakonima utvrđivale, u stvari, ustavne oružane snage, oružane snage koje poznaje Ustav, a to su Jugoslovenska narodna armija i Teritorijalna odbrana. Republika Hrvatska je htela da ukine važnost tih formacija i da uspostavi sopstvenu formaciju, a to je Zbor narodne garde, kao profesionalne oružane vojne formacije za odbrambeno-redarstvene dužnosti. Dakle, jednostavno, ovim zakonima je htelo da uskrati primenjivanje Zakona o vojnoj obavezi i Zakona o opštenarodnoj odbrani na teritoriji Republike Hrvatske i Republika Hrvatska je osnovala svoje sopstvene oružane snage i na njenom prostoru više ne deluju oružane snage federalne države.

SUDIJA ROBINSON: Profesore, konkretno pitanje upućeno vama je bilo: da li ova odluka takođe ukazuje na nasilnu prirodu secesije? Možete li da mi odgovorite na to pitanje?

SVEDOK MARKOVIĆ: Mogu. Upravo ukazuje na to, na nasilnu

prirodu secesije, jer se odbija primena legalnih, ustavnih oružanih snaga, formiraju se sopstvene oružane snage, jer će te oružane snage nasilno realizovati secesiju, pošto legalne, ustavne oružane snage teže, po svojoj ustavnoj obavezi, očuvanju važećeg ustavnog poretka. Dakle, one bi bile protiv secesije. A Zbor narodne garde je upravo oružana formacija koja će nasilnim putem realizovati secesiju. Jugoslovenska narodna armija je ustavna institucija federalne države, čija je jedna od funkcija zaštita ustavom utvrđenog poretka, a ruši se ustavni poredak ako jedna federalna jedinica hoće jednostrano da iziđe iz federalne države. To je razlog što je obustavljena primena ovih zakona na teritoriji Republike Hrvatske, a što je Ustavni sud ocenio kao neustavno.

SUDIJA ROBINSON: Da li to nužno vodi do nasilja?

SVEDOK MARKOVIĆ: Pa nužno vodi do nasilja, evo zašto: zato što je srpski narod u Hrvatskoj na referendumu odlučio da on ne želi da ode iz Jugoslavije, on ne želi da ode u drugu državu. On ima svoju državu, Jugoslaviju, gde je zajedno sa svojim matičnim narodom. Dakle, on nije hteo da ode u nezavisnu Republiku Hrvatsku. I, razume se, tu je nastao sukob, a strana u sukobu je bio i Zbor narodne garde.

SUDIJA KVON: Gospodine Miloševiću, možete li da nam razjasnite da li sada gledamo na tabulator 4 ili 5? Meni se čini 5.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Kvon (Kwon), dve su odluke poništavane u tabulatorima 4 i 5: jedna se odnosi na neprimenjivanje vojne obaveze, a druga se odnosi na neprimenjivanje Zakona o opštenarodnoj odbrani. Dakle i četiri i pet se odnose na slične sadržine. Zato ja tražim da se unesu kao dokazni predmet. Ovde u tabulatoru 5, samo pred kraj treće tačke ove odluke o ocenjivanju ustavnosti Odluke o neprimenjivanju zakona o opštenarodnoj odbrani na teritoriji Republike Hrvatske se kaže da "se odluka donosi zato što je utvrđeno da su savezni zakoni i drugi savezni propisi i

opšti akti obavezni na celoj teritoriji SFRJ ako tim zakonima i propisima nije utvrđeno da se oni primenjuju na užem području” ...

prevodioci: Molimo da čitate sporije, prevodioci nisu uspeli da uhvate sve šta ste pročitali.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: ... i onda ima odluka: “Poništava se odluka o neprimenjivanju odredaba Zakona o opštenarodnoj odbrani koji je donela Republika Hrvatska”.

SUDIJA ROBINSON: U redu. To ćemo da uvrstimo u spis. Dajte nam brojeve.

ADVOKAT KEJ: Samo da rešimo jednu preostalu stvar u vezi s tabulatorom 54. Zahvaljujem se gospođi Anoja (Anoya) na pomoći. To je bio deo dokaznog predmeta Tužilaštva 641, tabulator 32.2, mišljenje broj 3 Badinterove komisije.

SUDIJA ROBINSON: Hvala, gospodine Kej.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Profesore Markoviću, s obzirom da ste vi u Ustavnom sudu reagovali na sve ove akte koje ste kvalifikovali kao protivpravne, ja ću vam sada pročitati paralelno dve tačke iz hrvatske optužnice. To su tačke 85 i 110. 85 glasi: “Najmanje od 1. avgusta 1991. godine, do najmanje juna 1992. godine u Hrvatskoj je postojalo stanje oružanog sukoba. Do 7. oktobra 1991. godine taj oružani sukob, po svojoj prirodi je bio unutrašnji. Od 8. oktobra 1991. godine u Republici Hrvatskoj postojao je međunarodni oružani sukob i delimična okupacija”, to je rečeno u tački 85. A imate sad tačku 110 koja kaže: “SFRJ, Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija je postojala kao suverena država do 27. aprila 1992. godine, kad je usvojen Ustav Savezne Republike Jugoslavije kojim je zamenjen Ustav Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije iz 1974. godine”. Sa stanovišta ovoga o čemu ste vi odlučivali o toku akata secesije i toku jugoslovenske krize, šta možete

da konstatujete upoređivanjem tačaka 85 i 110?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Ovde neke ...

TUŽILAC NAJS: Meni se čini da se ovde radi o mišljenju stručnjaka. Uostalom, to je na Sudu da odlučuje.

(Pretresno veće se savetuje)

SUDIJA ROBINSON: O tome će Pretresno veće da odlučuje. To je nešto o čemu ćemo mi na kraju morati da donesemo odluku.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Robinson, ja sam pitao profesora Markovića sa stanovišta prakse koju je on imao u Ustavnom sudu i činjenica kojima su raspolagali. Molim vas, ovde se kaže da je od 8. oktobra 1991. godine bio međunarodni konflikt, a u tački 110 se kaže da je Jugoslavija kao SFRJ, kao suverena država, postojala do 27. aprila 1992. godine, kad je donet Ustav Savezne Republike Jugoslavije. Kako može da bude međunarodni konflikt u državi koja je postojala kao suverena do 27. aprila 1992. godine? To su stvari o kojima su oni raspravljali u Ustavnom sudu. Ovo su činjenice koje budu oči.

SUDIJA ROBINSON: Ali vi od njega tražite da donese sud o jednom pravnom pitanju o kojem će na kraju morati da odlučuje Pretresno veće. Vama je dozvoljeno da mu postavljate pitanja koja se odnose na činjeničnu situaciju, a onda bi se iz toga mogao izvesti pravni zaključak, ali sam pravni zaključak je nešto o čemu će na kraju da odlučuje Pretresno veće.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ja mu ne postavljam pitanje o pravnom samo pitanju, već o tome da su u Ustavnom sudu o ovim aktima oni odlučivali, gospodine Robinson. Dakle, da li je sporno da je Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija kao takva, kao što piše u tački 110, postojala kao suverena država do 27. aprila 1992.

godine, kada je donet Ustav Savezne Republike Jugoslavije?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Pa pitanje je, dozvolite moje skromno mišljenje, čisto faktičko pitanje, za koji se fakat vezuje nestanak SFRJ, nestanak savezne države. U tački 85 taj nestanak se vezuje za fakat proglašenja nezavisnosti Hrvatske i Slovenije, znači za 8. oktobar 1991. godine. U tački 110 se vezuje za fakt, za činjenicu donošenja Ustava Savezne Republike Jugoslavije od 1992. godine. Prema tome, za dve različite činjenice vezuje se ista posledica. Dakle, ja ne dajem nikakav, nikakav, nikakvo vrednovanje pravnog pitanja. Ja samo konstatujem da se nestanak Jugoslavije vezuje za dva različita datuma.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Profesore Markoviću, ovaj 8. oktobar ... Isključen mi je mikrofon.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, već je prošlo vreme za pauzu.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Samo da završim s ovim pitanjem da ga ne sečem na pola.

SUDIJA ROBINSON: Izvolite.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ovaj 8. oktobar, očigledno, vezuje se za Brionsku deklaraciju, odnosno istek onog roka od tri meseca koji je bio dat Brionskom deklaracijom. Moje pitanje glasi, s obzirom da ste vi tada bili u toku toga: da li je Brionska deklaracija mogla da da pravnu snagu neustavnim odlukama o secesiji?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Pa Brionska deklaracija nikako nije mogla da da ustavnu vrednost neustavnim aktima. Ustavni sud je već odlučio da su ti akti neustavni i oni nisu mogli konvalidirati, postati pravno valjani posle proteka tri meseca, niti je Brionska komisija uopšte imala, odnosno Brionska deklaracija uopšte imala ustavne nadležnosti, pogotovu ... I da ih je imala, nije mogla vršiti suprotno važećem Ustavu u zemlji, a to je bio Ustav SFRJ od 1974.

godine. Prema tome, nikako prostim protokom vremena nešto šta je neustavno ne može postati ustavno.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Hvala.

SUDIJA ROBINSON: A sada idemo na pauzu od 20 minuta.

(pauza)

SUDIJA ROBINSON: Izvolite, gospodine Miloševiću.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Profesore Markoviću, sada ćemo preći na drugu temu vašeg svedočenja, kako sam na početku pomenuo. Ona se odnosi na ustavne promene, to jest na usvajanje amandmana na Ustav Srbije iz 1989. godine, Ustav i aktivnosti vezane za Ustav iz 1990. godine i Ustav Jugoslavije iz 1992. godine. Vi ste bili član Ustavne komisije za izradu ustavnih amandmana na Ustav Srbije iz 1974. godine, koji su usvojeni 28. marta 1989. godine. Kakav je bio sastav te komisije i u kom svojstvu ste bili član te komisije?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Ustavna komisija se sastojala od poslanika Skupštine. Najveći broj njen bili su poslanici Skupštine. Skupština je tada imala tri veća. Dakle, predstavljena su bila sva tri veća, ali su bili predstavljeni i nauka i struka. Dakle nisu samo poslanici bili u radnim telima i ostalim radnim telima Skupštine, jer Ustavna komisija je samo jedno od radnih tela, nego predstavnici struke i nauke. Ja sam u to vreme bio član Ustavne komisije iz reda nauke i struke.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A recite zašto su donošeni ti amandmani?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Ti amandmani su jednostavno bili doneti kao posledica ustavnog statusa Republike Srbije kao federalne jedinice u federalnoj državi. Prethodno je federacija, federalna država, Jugoslavija, novembra meseca donela 40 amandmana na

Ustav Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije. Sve republike po osnovu podređenosti republičkih Ustava federalnom Ustavu su morale da donesu odgovarajuće amandmane na svoje Ustave. Prema tome, to je bila zajednička promena saveznog Ustava, svih republičkih Ustava, svih šest republika i obe autonomne pokrajine. To je bila druga zajednička promena Ustava SFRJ iz 1974. godine. Prva zajednička promena je bila 1981. godine.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A odakle je potekla inicijativa za ustavne amandmane?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Inicijativa za ustavne amandmane je potekla od Ustavom predviđenog nosioca predloga. To je, mislim, bilo Predsedništvo Republike Srbije, a inače nosilac predloga za promenu Ustava Republike Srbije mogu biti: svako veće, rekoh bilo je tri veća, najmanje 30 delegata, odnosno poslanika, Republičko izvršno veće i Predsedništvo Republike Srbije.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Recite kako je tekao postupak donošenja amandmana i da li je on sproveden u skladu sa odredbama Ustava Srbije o promeni Ustava?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Potupak donošenja tih amandmana bio je, razume se, ustavan. On je tekao po pravilima predviđenim Ustavom Republike Srbije. To je glava 17, članovi 427-431. Dakle, tim članovima, ukupno ih je pet, je predviđena procedura za promenu Ustava Republike Srbije ili kako se to naziva u struci, tu je dat revizioni postupak, postupak za reviziju, promenu Ustava.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Koliko je amandmana doneto 1989. godine?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Donet je 41 amandman na Ustav Republike Srbije.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ovde imamo tabulator 17, gde je u "Službenom glasniku Srbije" tekst amandmana od 9 do 49 na Ustav Republike Srbije. Molim vas da mi kažete ukratko šta je smisao

i sadržina tih amandmana.

prevodioci: Mikrofon.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Professore Markoviću, recite, molim vas šta je smisao i sadržina tih amandmana?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Smisao tih amandmana i sadržina je ...

prevodioci: Prevodioci ne čuju ništa iz sudnice.

SUDIJA ROBINSON: Professore, imamo nekih poteškoća. Prevodioci nisu čuli ono šta je gospodin Milošević rekao. Gospodine Miloševiću, molim vas ponovite pitanje.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Molim vas da kažete ukratko šta je smisao i sadržina tih amandmana?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Smisao tih amandmana je bio da proprate na nivou republike ustavne promene koje su bile izvršene u onih 40 amandmana na nivou federalne države. Dakle, da se usaglasi Ustav Republike Srbije sa amandmanima na federalni Ustav, pošto, kao što je poznato, u federalnoj državi, federacija je pravno nadređena republici. Republički Ustav mora biti u saglasnosti sa Ustavom federalne države. Inače, što se tiče sadržine, ta sadržina je se kretala, ako tako mogu reći, u tri oblasti: prvo područje je bilo područje privrednog sistema gde se uvode tržišne zakonitosti i gde se, gde se nagoveštavaju buduće reforme privrednog sistema. Zatim drugo područje je područje racionalizacije delegatskog sistema i treće područje se tiče republičkih organa. Dakle utvrđena su drugačija rešenja u vezi sa organizacijom i radom republičkih organa, kod pojedinih od tih organa, ne kod svih. Kažem, te su promene bile izazvane promenom federalnog Ustava.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: E sada recite, molim vas, koliko

amandmana se od tih koji su tada doneti odnosi na status pokrajina i koji su to amandmani?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Na status pokrajina od ukupno 41. amandmana odnosi se pet amandmana. To je amandman 29, amandman 31, amandman 33, amandman 43 i amandman 47.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Šta je tu izmenjeno, da idemo redom. Amandman 29 u odnosu na prethodno uređenu ovu materiju? Šta je izmenjeno amandmanom 29?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Amandman 29 reguliše odnos između republičkog Ustava i pokrajinskog Ustava. Kao što je poznato, s obzirom da je republika u sastavu ... S obzirom da je pokrajina, pardon, u sastavu Republike Srbije, pokrajinski Ustav ne može biti u suprotnosti sa Ustavom Republike Srbije i tu je rečeno da Ustavni sud Srbije daje mišljenje Skupštini Srbije o tome da li je pokrajinski Ustav u suprotnosti sa Ustavom Republike Srbije. Kada Skupština Republike Srbije, na osnovu mišljenja Ustavnog suda Srbije, utvrdi da su pojedine odredbe Ustava autonomne pokrajine u suprotnosti sa Ustavom Republike Srbije, o tome obaveštava Skupštinu autonomne pokrajine. Ako u roku od godinu dana Skupština autonomne pokrajine ne otkloni ovu suprotnost, te odredbe Ustava autonomne pokrajine ne mogu se primenjivati. Ovim je sankcionisano jedno prirodno pravno pravilo da ne može opstati u pravnom poretku nešto što nije ustavno. Čak se, nerazumljivo sa pravnog stanovišta, toleriše godinu dana postojanje neustavnog zakona autonomne pokrajine. Pardon, neustavnog Ustava autonomne pokrajine. Dakle, pokrajini se daje period od godinu dana da otkloni tu suprotnost. Ako ona to ne učini, onda pravilo jače pravne snage nadvlađuje pravilo slabije pravne snage. Dakle, te odredbe Ustava autonomne pokrajine, koje su u suprotnosti sa Ustavom republike, ne mogu se više primenjivati. To je amandman 29.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A recite ...

SUDIJA BONOMI: Profesore, a kako je glasila odredba pre toga? Dakle koje je bilo propisano pravilo pre nego što je došlo do izmene?

SVEDOK MARKOVIĆ: Pre nego što je došlo do izmene, to je bilo predviđeno u članu 402 Ustava Republike Srbije, je bilo na pokrajinskoj Skupštini da ona sama odluči hoće li otkoniti protivustavnost ili neće. Rečeno je u članu 402 Ustava Republike Srbije: "Ustavni sud Srbije daje mišljenje Skupštini SR Srbije o tome da li je pokrajinski Ustav u suprotnosti sa Ustavom Republike Srbije. Dakle, ovo je jedna *lex imperfecta*, nije rečeno šta biva kad Ustavni sud Srbije kaže da je pokrajinski Ustav u suprotnosti sa Ustavom Srbije. Dakle, ostalo je nedorečeno. Znači prepušteno je političkoj arbitraži. Skupština Srbije se obraća Skupštini pokrajine i verovatno političkim sredstvima proba da ishodi otklanjanje suprotnosti, ali to se ne vidi iz ove norme. Nema odredbe. U tome i jeste ... U tome i jesu nedostaci republičkog Ustava od 1974. godine i saveznog Ustava od 1974. godine, što mnoge norme nisu dorečene.

SUDIJA BONOMI: A koji je bio amandman na savezni Ustav, dakle na osnovu koga je Srbija morala da donese ovaj amandman?

SVEDOK MARKOVIĆ: Pa uopšte nije bilo takvog amandmana na savezni Ustav, pošto savezni Ustav reguliše federaciju.

SUDIJA BONOMI: Hvala. Oprostite, a koliko sam ja shvatio, vi ste rekli da su svi ovi amandmani bili potrebni zbog drugih amandmana koji su doneti na savezni Ustav.

SVEDOK MARKOVIĆ: To je tačno. To je tačno, ali je pri tom iskorišćena ova promena ... Ova promena je iskorišćena da se i neke druge promene izvrše, koje su bile u sferi ustavne nadležnosti Republike Srbije, dakle nisu bile vezane za federalni Ustav.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A šta je promenjeno 31.? Dakle,

ja ću proći samo kroz amandmane koji se tiču pokrajina, ne kroz ove ostale. 31 amandman, tačka 1 kaže: "Za izvršavanje republičkih zakona i drugih republičkih propisa koji se primenjuju na celoj teritoriji republike, odgovorni su republički organi, a na teritoriji autonomne pokrajine odgovorni su i pokrajinski organi u skladu sa ovim Ustavom" i tako dalje. Šta je tu promenjeno u 31. amandmanu?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Ovo je jedan vrlo obiman član, bogat vrlo sadržinom, ali smisao svih ovih 12 tačaka je da rezimiramo: da republika dobije veću odgovornost u vezi sa izvršavanjem zakona, republičkih zakona koji se jedinstveno primenjuju na celoj teritoriji republike, neizdelfjenoj na autonomne pokrajine. Dakle došlo je do sabotiranja u primeni, u primeni tih zakona na teritoriji pokrajina. I da bi republika dobila instrumente da se ti zakoni koji su jedinstveno doneti na ... U skladu sa Ustavom Republike Srbije. Da bi se, dakle, promenivali i na teritoriji pokrajina, republika je dobila određena ovlašćenja. Dakle samo za one zakone, kakvih je najmanje bilo, koji se jedinstveno primenjuju na celoj teritoriji republike. A što se tiče zakona koje donosi pokrajina, ona ima pun kapacitet, puna ovlašćenja za izvršavanje svojih zakona koje je ona donela.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da li su i po ranijem Ustavu postojali zakoni koji se primenjuju na celoj teritoriji republike?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Postojali su. Oni su utvrđeni u članu 300. Ustava Republike Srbije ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Od 1974. godine?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: ... od 1974. godine i tu su došle do izražaja sve mane tog člana u praksi. Naime, nadležnost republike za donošenje republičkih zakona na celoj teritoriji bila je određena pomoću takozvanih "kaučuk pojmova", dakle opštih pojmova, pravnih standarda. Rečeno je da republika uređuje osnove, sistem, osnovna prava, osnovne odnose. Dakle sve su to pojmovi čije značenje nije omeđeno i u praksi je došlo do velikih sporenja između republika i pokrajina, šta znače "osnovi", dokle se sme ići u reg-

ulisanju tim zakonima, kada se njima uređuju samo osnovi ili kada se uređuje samo sistem. Dakle, to su ti "kaučuk pojmovi" koji se mogu prema potrebi razvlačiti i sužavati i oni su izazvali glavne sporove u primeni. Ja sam čak pročitao, ima jedan materijal ovde, da je za dve godine primene ovog člana doneto svega 13 zakona koji se jedinstveno primenjuju na celoj teritoriji Republike Srbije.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Molim vas, profesore...

SUDIJA KVON: Oprostite, gospodine Miloševiću, interesuje me da li bi neko od strana, gospodin Najs, gospodin Milošević ili gospodin Kej mogli da nam kažu da li imamo primerak Ustava Srbije, prethodnu verziju, pre donošenja amandmana?

TUŽILAC NAJS: Ja u proteklih nekoliko dana radim na jednom izvatku Ustava iz 1974. godine, međutim još uvek nisam proverio da li imamo u potpunoj verziji srpski Ustav iz 1974. godine. Raspitaću se. U svakom slučaju, obavestiću vas.

SUDIJA KVON: U tabulatoru 15 imamo Ustav Savezne Republike Jugoslavije, ne Srbije.

TUŽILAC NAJS: Da.

ADVOKAT KEJ: Tabulator 526. Pardon, ne tabulator, već dokazni Predmet 526, tabulator 1. Mislim da sam to ranije imao na spisku. Mislim da je doktor Kristan predočio taj dokument.

SUDIJA KVON: Hvala vam.

TUŽILAC NAJS: Gospođa Diklić (Diklich) nas je opet preduhitrila. Znala je ono šta tražite. Koliko sam ja sada shvatio, dokazni predmet 526, tabulator 1 sadrži ceo Ustav na srpskom jeziku, međutim samo određeni delovi su prevedeni na engleski, a delovi o kojima svedok sada govori nisu prevedeni na engleski. Ja ću da proverim svoj

izvadak da vidim da li imamo delove na engleskom.

ADVOKAT KEJ: Pa mogli bismo takođe da pogledamo i pod brojem 132. Dakle, to je referenca koju ja imam, a radi se o Ustavu iz 1990. godine.

SUDIJA KVON: Dakle, nemamo primerak ranije verzije Ustava Srbije.

ADVOKAT KEJ: Ne, nije u potpunosti preveden. Oni delovi koji su predloženi preko doktora Kristana su, u stvari, ono šta imamo.

SUDIJA KVON: Možete da nastavite, gospodine Miloševiću.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pogledajte, profesore Markoviću, amandman 33. Da li on objašnjava šta se to jedinstveno za celu teritoriju republike, preko republičkih organa, uređuje? Ovde imate više tačaka, ali možda bi trebalo pogledati sve. Dakle: "Uređuje i obezbeđuje upotrebu i zaštitu grba, zastave i himne Srbije i osnovnu sadržinu i zaštitu javnih isprava, službenu upotrebu srpsko-hrvatskog jezika i njegovih pisama, ćirilice i latinice, kao i načine i uslove primenjivanja tog jezika i ravnopravnosti njihovih pisama u javnoj upotrebi, ravnopravnu, službenu i javnu upotrebu srpsko-hrvatskog jezika i jezika i pisama narodnosti", to je izraz za nacionalne manjine "na područjima na kojima žive pojedine narodnosti, zaštitu od nezagađivanja zemljišta koje je od interesa za celu republiku i vrši nadzor nad sprovođenjem tih propisa". Dakle, nešto sasvim uljudno i logično, koliko ja mogu da zaključim iz ovoga, a onda se kaže: "Uređuje pojam braka i osnovne uslove za zaključivanje, osnovne pretpostavke braka i osnovna prava i dužnosti bračnih drugova. Predmet i osnovna načela nasleđivanja, osnove pozivanja na nasleđe i druge uslove prelaska zaostavštine na naslednike. Treće: osnovna prava, dužnosti i međusobne odnose roditelja i dece, osnovne odnose između usvojlaca i usvojenika", dalje, "sadržinu svojine i granice prava svojine" i tako dalje "i ostalih stvarnih prava i drugih instituta, vrste i osnovne uslove za raspisivanje zajmova, režim voda

i bilans voda, zaštitu života i zdravlja” ... Prilično je dug ovaj amandman. Da li ima nešto šta je posebno ovde specifično što bi, kako bih rekao, na bilo kakav način ugrožavalo nečija prava, kad je reč o celini teritorije Srbije, jer ovde je reč o propisima, dakle, koji važe za celu teritoriju Republike Srbije?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Pa predmet, pa predmet ovog ... Da li je uključen mikrofon?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Nije.

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Predmet ovog amandmana je upravo preciziranje tih “kaučuk pojmova”, opštih pojmova iz člana 300 Ustava Republike Srbije iz 1974. godine i vidi se u poslednjoj rečenici. U poslednjoj rečenici amandmana 33 stoji: “Ovim amandmanom zamenjuju se odgovarajući delovi i dopunjuju odredbe člana 300 i zamenjuje član 423 Ustava Republike Srbije.” Dakle, ovde su pojmovi kao što su osnovi, kao što su jedinstveni osnovi, kao što su osnovna načela, kao što su načela, kao što je sistem. Dakle, ti pojmovi su precizirani. Precizirano je njihovo značenje. Dakle, nastojalo se da se nadležnost republike u toj oblasti zakonodavstva što je moguće egzaktnije odredi, a da se eliminiše označavanje te nadležnosti tim opštim pojmovima, “kaučuk pojmovima”. Inače, u to vreme su postojale tri vrste republičkih zakona: jedni su se republički zakoni, takvih je bilo najviše u Republici Srbiji, primenjivali samo na području van područja pokrajina. Jedni su se, to su zakoni iz ove grupe, primenjivali jedinstveno na celoj teritoriji Republike Srbije i jedni su bili takozvani “dogovorni zakoni”. Oni su predviđeni u članu 301, gde se kaže da na osnovu dogovora između republike i pokrajine zakonom se mogu uređivati, jedinstveno, za celu teritoriju republike i drugi odnosi, ali na to treba da pristanu pokrajine, da one daju predlog i da njihova Skupština prethodno potrebnom većinom usvoji taj zakon. Dakle, postojale su u to vreme tri kategorije republičkih zakona.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Hvala, profesore Markoviću. Imamo još samo dva amandmana koja se tiču i pokrajina. Jedan je

43, koji govori o nadležnostima Predsedništva Srbije i poslednji je 47, koji govori o promenama Ustava Srbije. Molim vas samo u najkraće, da li se tu na bilo kakav način ugrožavaju nečija prava ili nešto posebno događa šta bi sa stanovišta nekih opštih kritrijuma moglo da se čini čudnim ili neuobičajenim u pravnoj materiji?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: U ovom amandmanu, 43, se preciziraju nadležnosti Predsedništva Republike Srbije. I ja vam skrećem pažnju na tačku 3 gde su te novine. U tački 3, posebno u drugom stavu tačke 3 je utvrđeno koja su ovlašćenja Predsedništva u vezi sa zaštitom Ustavom utvrđenog poretka, to jest sa Državnom bezbednošću. Državna bezbednost je jedna *par excellence* (par excellence) državna funkcija. Pokrajine, prema Ustavu Republike Srbije, nisu države i one nisu mogle obavljati jednu državnu funkciju. Ta funkcija je sada poverena Predsedništvu Republike Srbije i u vezi sa tom funkcijom su u tački 3 data ovlašćenja Predsedništva Republike Srbije.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, amandman 43 nemamo u prevodu na engleski jezik. Imamo englesku verziju amandmana 47, ali ne i amandmana 43. Imamo i 44.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Meni je žao. Ne znam odakle je proizašlo to da nemate, jer ovo je davno dato i obeleženo. Upravo su obeleženi ovi članovi, odnosno amandmani koji na bilo kakav način pominju pokrajine. Ja ih zato i citiram.

SUDIJA ROBINSON: Nastavite, a kasnije ćemo da odlučimo šta ćemo da uradimo sa dokumentom, odnosno sa njegovim uvrštavanjem u spis.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Pretpostavljam da sve ove druge amandmane imate prevedene.

SUDIJA ROBINSON: Da, da. imamo.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ovaj jedan je lako dodati kad je o prevodu reč. Profesore Markoviću, šta je osnovna karakteristika ovog amandmana 47? Tačka 1 kaže: "O promeni Ustava Srbije odlučuje Skupština Srbije".

SUDIJA ROBINSON: Profesore, postavljajući vam poslednje pitanje, gospodin Milošević vas je pozvao da se kratko osvrnete, a ja želim da ponovim to. Ove je sad jedan uput, dakle, da kratko odgovorite.

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Najkraće, pokrajine su lišene prava veta na promenu Ustava Republike Srbije. To je odgovor.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: U tački 2, kaže: "Promenama Ustava Srbije ne mogu se menjati položaj, prava i dužnosti autonomnih pokrajina utvrđenim Ustavom SFRJ".

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Upravo u tome i jeste podređenost republičkog Ustava saveznom Ustavu. Dakle, sve ono šta je utvrdio Ustav SFRJ za pokrajinu kao konstitutivni element federacije, u to ne može intervenisati Ustav republike, jer je to materija federalnog Ustava. Prema tome, sve što se tiče položaja i prava i dužnosti pokrajine kako su oni utvrđeni u federalnom Ustavu, to sve važi, jer ne može akt slabije pravne snage, Ustav republike, u tom smislu menjati, intervenisati u aktu jače pravne snage, a to je federalni Ustav.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Kad smo kod federalnog Ustava, sasvim precizno pitanje: da li su ovi amandmani usvojeni u skladu sa ovlašćenjima Republike Srbije iz Ustava SFRJ?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Ovi amandmani su apsolutno u skladu sa Ustavom Savezne Republike Jugoslavije. Ukoliko imate pred sobom član 4 Ustava Savezne Republike Jugoslavije, u njemu je data definicija autonomne pokrajine, pa je rečeno da je: "Socijalistička autonomna pokrajina je autonomna socijalistička samoupravna društveno-politička zajednica, zasnovana na vlasti i samoupravljanju radničke klase i svih radnih ljudi u kojoj radni ljudi

i građani, narodi i narodnosti ostvaruju svoja suverena prava, a kada je to u zajedničkom interesu republike kao celine Ustavom Socijalističke Republike Srbije predviđeno i u republici". Dakle koji će obim prava i dužnosti imati pokrajina, to određuje Ustav Republike Srbije, proizilazi iz ovog člana 4 Ustava Savezne Republike Jugoslavije. Dakle, predmet republičkog Ustava je da dozira, da odredi količinu nadležnosti autonomne pokrajine.

SUDIJA BONOMI: Professore, u vezi sa ovim 47. amandmanom želim da vam postavim isto pitanje koje sam vam postavio ranije u vezi, čini mi se, sa brojem 29. Kakva je bila situacija pre donošenja tog amandmana? To je moje prvo pitanje.

SVEDOK MARKOVIĆ: Pre donošenja ovog amandmana pokrajina je jednostavno mogla vetirati, a to znači zabraniti promenu Ustava Republike Srbije.

SUDIJA BONOMI: Hvala. A moje drugo pitanje je: kakav je amandman donet na savezni Ustav, što je onda tražilo da se donese ovaj amandman na Ustav Srbije?

SVEDOK MARKOVIĆ: Nikakav amandman nije donet na savezni Ustav, jer je reč o pitanju iz sfere, iz oblasti samoorganizovanja republike. Kako će se menjati republički Ustav, to određuje republika, a federalna država određuje kako će se menjati federalni Ustav. Dakle u tom smislu nije bilo promena na saveznom nivou. Ja sam već rekao da je najveći broj ovih odredaba, videli smo, ukupno 36, izazvano promenama federalnog Ustava, a ovih pet članova su bili u domenu ustavotvorne vlasti republike koja ih je, evo vidimo, drugačije regulisala nego što je to bilo u prvobitnom tekstu Ustava Republike Srbije od 1974. godine.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Professore Markoviću, čineći to šta ste upravo rekli, da li je republika izašla iz okvira svojih ovlašćenja koje ima po saveznom Ustavu?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Nipošto. Republika je upravo postupila po federalnom Ustavu. Na republici je da odredi količinu nadležnosti autonomne pokrajine. A koja razlika između republike i autonomne pokrajine, to proizilazi iz člana 3 i 4 Ustava SFRJ. U članu 3 je rečeno da je republika država, prema tome i Srbija je država, a autonomna pokrajina je autonomna socijalistička samoupravna društveno-politička zajednica. Dakle, ne država. Ona nije država. Ona ne može ostvarivati iste funkcije koje ostvaruje država. Inače bi autonomija bila *status in statu*, bila bi država u državi.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Hvala, profesore. Gospodine Robinson, ja tražim da se ovaj tabulator 17, u kome se nalaze amandmani, vi ste rekli da jedan nemate preveden, ali sve ove ostale imate, da se uvede kao dokazni predmet, a takođe, ako već nije uveden, ja zaista nemam tu evidenciju, tabulator 15 iz koga je maločas citirao profesor Marković određene odredbe, to je Ustav Jugoslavije. To imate prevedeno na engleski. On je u celini ovde dat.

SUDIJA ROBINSON: U redu. To uvrštavamo u spis. Broj 17. 15 je već uvršten.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dakle odgovorili ste mi da je to urađeno u skladu sa Ustavom Jugoslavije. Nisu prekoračena ovlašćenja koja republika ima u Ustavu Jugoslavije, pa mi kažite: da li se Ustavni sud Jugoslavije izjašnjavao o tome da li su ovi amandmani u skladu sa Ustavom Jugoslavije? Ja vam skrećem pažnju na tabulator 18 u kome je dato ovo mišljenje Ustavnog suda Jugoslavije. Dakle moje pitanje je, profesore: da li se Ustavni sud Jugoslavije izjašnjavao o tome da li su ovi amandmani u skladu sa Ustavom SFRJ?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Ustavni sud Jugoslavije se na predlog Saveznog veća Skupštine Jugoslavije izjašnjavao o ustavnosti svih amandmana na republičke Ustave, pa tako i o ustavnosti amandmana na Ustav Republike Srbije. On je davao mišljenje Skupštini SFRJ o tome da li su ti amandmani u suprotnosti sa saveznim Ustavom ili nisu. I Ustavni sud je u svega tri tačke našao da od ukupno 41 amandmana, tri rešenja u njima nisu bila u skladu,

odnosno bila su u suprotnosti sa saveznim Ustavom. Prvo pitanje ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Koja su to tri rešenja?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: To su prvo rešenja u vezi sa prometom nepokretnosti. Amandman je sadržao, jedan od amandmana je sadržao odredbu o ograničenju prometa nekretnina, nepokretnosti i Ustavni sud je izrazio mišljenje da je taj amandman u suprotnosti sa saveznim Ustavom. Zatim drugo pitanje za koje je Ustavni sud našao da je u suprotnosti sa saveznim Ustavom je upotreba pisma, favorizovana je ćirilica, pa je Ustavni sud rekao da su oba pisma ravnopravna i ćirilčno i latinično. I treće se pitanje ticalo delegatskog sistema, formiranja takozvane "delegatske izborne jedinice" za izbor veća opština republičke Skupštine. Republička je Skupština, kao što je poznato, imala tri veća: Veće udruženog rada, koje je bilo najmasovnije. Imalo je 160 poslanika, Veće opština 90 poslanika i društveno-političko veće koje je imalo 90 poslanika. Dakle, ni jedan od amandmana od ovih koje smo pomenuli, 29, 31, 33, 43 i 47, nije bio sa stanovišta Ustavnog suda u suprotnosti sa Ustavom Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije.

SUDIJA ROBINSON: Profesore, jeste li vi bili član Suda koji je doneo ovu odluku?

SVEDOK MARKOVIĆ: Upravo je pitanje pravo. Vidi se i ... A ne vidi se iz ove odluke. Nisam bio tada član Ustavnog suda, ali sam tada bio pozvan na sednicu iz ... Na javnu raspravu kao predstavnik, opet, iz nauke i struke. Na javnoj raspravi se nalaze predstavnici donosioca akta, zatim predstavnici onog ko je pokrenuo postupak za ocenu ustavnosti i predstavnici nauke i struke. I tada se na osnovu referata koji podnosi sudija izvestilac ...

SUDIJA ROBINSON: Hvala, profesore.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dakle vi tada niste bili sudija Ustavnog suda, ali ste prisustvovali i učestvovali u radu sednice Ustavnog suda u javnoj raspravi.

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Tako je. Upravo sam se javljao za reč i govorio o celoj stvari. Sudija Kristan je tada bio sudija Ustavnog suda.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: E sad vas molim da u svetlu te odluke Ustavnog suda, prokomentarišete ove tačke koje ću vam pročitati. To su iz ovog kosovskog dela, tačke 79 i 81. Tačka 79: "Istovremeno su se u Srbiji sve češće čuli zahtevi da se Kosovo stavi pod jaču srpsku kontrolu, pa su tim povodom održavane brojne demonstracije. Dana 17. novembra 1988. godine, visoki albanski funkcioneri na Kosovu smenjeni su sa rukovodećih položaja u pokrajini, a umjesto njih su imenovani ljudi lojalni Slobodanu Miloševiću. Početkom 1989. godine Skupština Srbije je predložila amandmane na Ustav Srbije kojima će Kosovu biti oduzeta većina autonomnih ingerencija, uključujući i kontrolu nad policijom, obrazovnom i ekonomskom politikom, izbor zvaničnog jezika kao i pravo veta na dalje promene Ustava Srbije. Kosovski Albanci su masovno demonstrirali protiv predloženih promena. Početkom februara 1989. godine štrajk albanskih rudara na Kosovu doveo je do daljeg zatezanja situacije". A iz tačke 81 koja kaže: "Skupština Kosova sastala 23. marta 1989. godine u Prištini (Prishtine) i izglasala usvajanje predloženih ustavnih amandmana, pri čemu se većina delegata kosovskih Albanaca uzdržala od glasanja. I pored toga što nije postojala potrebna dvotrećinska većina u Skupštini, predsednik Skupštine je proglasio da su amandmani usvojeni. Skupština Srbije 28. marta 1989. godine je izglasala usvajanje ustavnih promena, čime je praktično ukinuta autonomija data Ustavom iz 1974. godine".

SUDIJA ROBINSON: Profesore, možete li da odgovorite na ove navode redom? Prvo, navod iz paragrafa 79, a to je da su se u Srbiji sve više čuli zahtevi da se Kosovo stavi pod jaču srpsku kontrolu, pa

su tim povodom održavane brojne demonstracije ... Čujem ovo šta sad kažu prevodioci, ali ne vidim to u paragrafu 79. Da li se slažete s tim navodom? Ukratko, molim vas.

SVEDOK MARKOVIĆ: Ne slažem se. Ne slažem se zbog toga što Kosovo nije stavljeno pod srpsku vlast, nego je jednostavno autonomna pokrajina uklopljena u ustavno uređenje Republike Srbije, s obzirom da je u članu 2 Ustava Savezne Republike Jugoslavije rečeno da su pokrajine u sastavu Republike Srbije. Prema tome, izraz "srpska vlast", "serbijan rul" (serbian rule), je potpuno izlišan i suviše jak.

SUDIJA ROBINSON: Hvala. Dobro, a sad idemo na sledeći navod: "17. novembra visoki albanski politički funkcioneri na Kosovu smenjeni su sa rukovodećih položaja u pokrajini, a umesto njih su imenovani ljudi lojalni Slobodanu Miloševiću". Možete li da komentarišete taj navod? Da li ste u stanju da to komentirate kao o činjeničnoj stvari?

SVEDOK MARKOVIĆ: Ja nisam u stanju. Nisam bio u politici u to vreme, a ovde nema ni jednog imena navedenog da bih mogao da kažem koji su to ...

SUDIJA ROBINSON: Dobro. Idemo onda na sledeći navod: "Početkom 1989. godine Skupština Srbije predložila je amandmane na Ustav Srbije kojima će Kosovu biti oduzeti većina autonomnih ingerencija, uključujući i kontrolu nad policijom, obrazovnom i ekonomskom politikom, izbor zvaničnog jezika, kao i pravo veta na dalje promene Ustava Srbije". Možete li da komentarišete taj navod?

SVEDOK MARKOVIĆ: Jedino što je tačno u ovom navodu je da su pokrajine lišene prava veta na Ustav Republike Srbije. Ostalo, videlo se iz pregleda tih amandmana, ne odgovara istini.

SUDIJA ROBINSON: Sledeće. Opet činjenično pitanje: "Početkom

februara 1989. godine, štrajk albanskih rudara na Kosovu doveo je do daljeg zatezanja situacije". Jeste li u stanju da komentarišete taj navod, kao činjenični navod?

SVEDOK MARKOVIĆ: Nisam iz istih razloga. U to vreme ja nisam bio u politici. U to vreme sam ja bio samo profesor fakulteta.

SUDIJA ROBINSON: U redu. A u paragrafu 81 prvi navod glasi ovako: "Skupština Kosova sastala se 23. marta 1989. godine u Prištini i izglasala usvajanje predloženih ustavnih amandmana, pri čemu se većina delegata kosovskih Albanaca uzdržala od glasanja". Možete li to da komentarišete?

SVEDOK MARKOVIĆ: To opet ne odgovara istini, jer u odluci o proglašenju ovih amandmana, ako imate tekst amandmana, onda vidite da svim amandmanima prethodi odluka o proglašenju amandmana 9 do 49 na ustav Socijalističke Republike Srbije. To je takozvana "promulgacija amandmana". E tu stoji da se proglašavaju ovi amandmani, a sa kojima su se saglasile Skupština Socijalističke Autonomne Pokrajine Vojvodine na zajedničkoj sednici svih veća 10. marta 1989. godine i Skupština Socijalističke Autonomne Pokrajine Kosova na zajedničkoj sednici svih veća 23. marta 1989. godine. Ne mogu da zamislim da bi u službenom glasilu mogla da figuriše jedna laž.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Robinson?

SUDIJA ROBINSON: Da?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Samo da vas podsetim da smo ovde imali svedoka Vukašina Jakanovića koji je doneo sva dokumenta, a puštali smo i film sa te sednice Skupštine Kosova gde se sve to videlo i tačno u ...

SUDIJA ROBINSON: Da, sećam se.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: ... u zapisniku ima koliko je bilo ...

SUDIJA ROBINSON: Sećam se.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: ... i tako dalje, i tako dalje, tako da je ovo nesumnjivo neistina, jer je to dokumentima, ne samo svedočenjem, nego i dokumentima filmskim i stenografskim potvrđeno ...

TUŽILAC NAJS: Ne, ovo nije ispravna karakterizacija, ako mi dozvolite da to kažem.

SUDIJA ROBINSON: Ovo je komentar, gospodine Miloševiću, koji u ovom trenutku nije prikladan, niti u bilo kom drugom trenutku.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, profesore Markoviću, da li je većina kosovskih Albanaca, delegata, bilo uzdržano na toj Skupštini? Toga se sećate, jer pretpostavljam da je, da ste pratili ustavne promene kao član ustavne komisije.

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Da se većina uzdržala, onda amandmani ne bi mogli da budu doneseni, jer se traži dvotrećinska većina. Prema tome, nije se većina mogla uzdržati. Morala je većina da glasa "za", jer samo su tako predlozi amandmana mogli postati ustavni amandmani.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, hvala, profesore Markoviću. Idemo dalje. A recite na najopštiji način, kojim se argumentima, možda je trebalo i ranije da vam postavim ovo pitanje, ali je veoma važno, pa ću ga sada postaviti: kojim se argumentima ustavna komisija, dakle ta ustavna komisija u čijem ste radu i vi učestvovali, rukovala u zasnivanju svojih predloga ovakvih amandmana, koje smo prošli i citirali one koji se tiču pokrajina, dakle kojim se argumentima rukovala u zasnivanju takvih predloga?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Pre svega u vezi sa primenom Ustava. Od 1974. godine do 1989. godine nataložilo se jedno veliko iskustvo. To iskustvo je bilo rezimirano u elaboratima radnih tela

pojedinih organa Republike Srbije. Na njega je reagovala nauka i struka i najzad, na njega je reagovalo javno mnjenje. Prema tome, te promene su izvršene upravo uvažavanjem sva ova tri izvora. Još 1977. godine Predsedništvo Republike Srbije je izišlo sa jednim elaboratom o pravnom položaju Republike Srbije i autonomnih pokrajina u njenom sastavu, takozvana "Plava knjiga", koja nije nikada bila objavljena i koju sam ja, inače, dobio pred samo ovo suđenje, tekst te knjige, zahvaljujući akademiku Kosti Mihajloviću. Zatim su to bili naučni skupovi. Jedan naučni skup koji je bio jugoslovenski po svom karakteru, na kojem su bili i predstavnici Albanaca i predstavnici Hrvatske, Makedonije, dakle Makedonci i Hrvati, nedostajali su samo Slovenci da bi bili zastupljeni svi, dakle cela etnička slika Jugoslavije, na tom skupu, to je skup društveno-političke zajednice u društveno-političkom sistemu Jugoslavije i ja sam tu knjigu priložio. Nema potrebe da se prevodi. Vidi se, je li ... Koja je cela posvećena tom pitanju da je stav nauke jednodušan, da je ustavni položaj Srbije neodrživ. Da je to jedan ustavno-pravni *nonsens* (non-sense). Autonomna pokrajina koja je sopstvenoj republici u čijem je sastavu, rival toj republici. Rivalski odnosi postoje između republike i autonomne pokrajine. I zatim je to *opinion communis*, takozvano "javno mnjenje" koje je na svojim plećima iznelo ove promene, naročito, mislim, amandman 47. Amandman 47 je bio posledica tog spontanog narodnog nezadovoljstva jednim rešenjem koje je apsurdno, da republika ne može promeniti sopstveni Ustav bez saglasnosti pokrajine koja je u njenom sastavu. To bi bila tri, po meni, izvora ili inspiracije, da tako kažem, ustavne komisije kada je amandmanima uređivala ovu oblast.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Recite mi, profesore, da li je ta saglasnost pokrajine na bilo koji način bila utemeljena u Ustavu Jugoslavije?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Ni na koji način. To Ustav federalni, Ustav federalne Jugoslavije nije tražio od Republike Srbije. To je izum, da tako kažem, republičkog Ustava od 1974. godine. Niti u svetu gde postoje teritorijalne autonomije igde postoji takvo rešenje.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Vi ste pomenuli maločas ovu "Plavu knjigu". To vam je, gospodo, u tabulatoru 6 dato, ceo taj tekst "Plave knjige". Ja ga neću citirati u celini, ali to je, znači, sedamdesetih godina rukovodstvo Srbije napravilo. Citiraću, profesore, samo sa strane 172. jedan mali izvod koji kaže: "S obzirom na izražene tendencije slabljenja jedinstva republike ...

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, to nije prevedeno.

TUŽILAC NAJS: Mislim da se ovde opet radi o duplikatu dokaznog predmeta D266, tabulator 3, a to je, mislim, sada prevedeno na engleski.

SUDIJA ROBINSON: Da, imamo prevod D266, tabulator 3. To je "Plava knjiga".

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ja ću citirati samo jedan kratak izvod sa strane 172. koji imate pred sobom: "S obzirom na izražene tendencije slabljenja jedinstva ...

prevodioci: Da li gospodin Milošević može da precizira da li je to tabulator 6 ili "Plava knjiga"?

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, morate bolje da upravljate svojim predmetom u interesu efikasnog postupka. Što sad citirate? Da li je to ista ova "Plava knjiga" koju imamo i u D266, tabulator 3?

TUŽILAC NAJS: Ja mislim da jeste i mislim ako optuženi bude citirao stranu 172, tabulatora 6, na engleskom jeziku to će najverovatnije da bude strana 41, jer vidim da je slika broj 5 na strani 172 na BHS-u, a to je na strani 41 na engleskom.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, ovo je ne samo nepris-

tojno, nego je i uludo trošenje vremena voditi postupak na ovakav način. Ovaj postupak nije privatni razgovor između vas i svedoka. Pre nego što započnete da govorite o nekoj temi, morate da budete sigurni da Pretresno veće ima pred sobom dokumente kojima se služite. Tako se to radi, barem na sudovima na kojima sam ja bio na Jamajci (Jamaica). Inače ne možemo da radimo. Vi morate da budete sigurni da mi pred sobom imamo konkretan dokument na koji se pozivate. Nije na tužiocu da obavlja vaš deo posla. Dakle, šta sad to citirate?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Robinson, moram da vam kažem da ja čak uopšte nemam engleski prevod. Očekivao sam da ga vi dobijete, ali ja ga nisam dobio, verovatno zbog toga što je dugo trajao ovaj odmor za vaše službenike koji se bave ovim prevodima. Ja sam pretpostavljao čak da i nema engleskog prevoda, pa sam se poslužio jednom ustaljenom praksom da mogu da citiram jedan mali deo na srpskom koji prevodioci mogu prevesti, jer ne citiram celu knjigu. Citiram jedan mali izvadak, a to ste, koliko razumem, veoma često tolerisali, da se citira jedan kratak pasus čak iz dokumenta koji ne mora biti preveden, ako se stavi na grafoskop i prevede.

SUDIJA ROBINSON: Da. hajde da to onda stavimo na grafoskop.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Profesore, molim vas stavite stranu 172 na grafoskop.

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Je li engleski tekst?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ne, ne. Srpski tekst. 172. Ovde se kaže: "S obzirom na izražene tendencije slabljenja jedinstva republike kao celine i na sve izrazitije diferenciranje tri odvojena područja, slabo ili samo formalno međusobno povezana, počinje se otvarati pitanje da li i srpski narod ravnopravno sa drugim narodima Jugoslavije ostvaruje svoje istorijsko pravo na nacionalnu državu u okviru jugoslovenske federacije koja počiva na principu nacionalnog

samoopredeljenja. Isto tako sve više se nameće problem nedefinisanosti takozvanog 'užeg područja' u društveno-političkom i drugom smislu, što u uslovima postojećih institucionalnih rešenja dovodi do političke neravnopravnosti radnih ljudi i građana sa užeg područja republike i onih s teritorija socijalističkih autonomnih pokrajina". Dakle, to je ono što sedamdesetih godina se konstatuje u ovom obimnom materijalu. Ja sam izabrao samo jedan citat, a, profesore, izabrao sam ga da bi uporedio taj citat iz tabulatora 6 sa citatom iz tabulatora 35. To je, gospodo, na engleskom jeziku. Imate pred vama u tabulatoru 35: "Osnovni stavovi u vezi sa reformom političkog sistema, u Beogradu 22. jula 1989. godine," a autor je "Komisija Republike Srbije za pitanja političke reforme". Iz engleskog teksta citiraću samo tačku 6, dakle ona korenspondira sa onim šta sam maločas citirao iz sedamdesetih godina. Nadam se da imate to pred sobom, profesore: "Položaj i funkcija autonomnih pokrajina ...

SUDIJA ROBINSON: Samo trenutak. Samo trenutak. Rekli ste tačka 6?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Da. 14. Na strani 14.

SUDIJA ROBINSON: Dobro. Pronašli smo.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: "Položaj i funkcija autonomnih pokrajina kao posebnih društveno-političkih zajednica i oblika političko-teritorijalne autonomije treba se zasnivati na njihovim specifičnim karakteristikama koje se tiču njihovih nacionalnih struktura i drugih društveno-ekonomskih, istorijskih i kulturnih karakteristika. One ne mogu imati svojstva koja su prikladna za republike kao državne zajednice. Njihova prava na polju udruživanja i zastupanja u organima federacije treba da budu određena Ustavom SFRJ" Ustavom Jugoslavije. Dakle, profesore, imate citat koji sam vam dao iz sedamdesete godine. Imate ovu tačku 6 iz 1989. godine. Da li su konstatacije slične? Da li je kasnija oštrija ili blaža? Šta možete da

kažete o upoređenju? Da li su vam poznata oba teksta?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Oba teksta su mi poznata, a i da nisu, vi ste pročitali obe odredbe sada. Mnogo je oštrija kvalifikacija iz "Plave knjige" koja je ugledala svetlost dana 1977. godine, koja je kao elaborat bila završena 1977. godine, jer se u "Plavoj knjizi" kaže da upravo to slabljenje jedinstva u Republici Srbiji i diferenciranje Srbije na tri posebna područja, otvara pitanje realizovanja prava srpskog naroda na samoopredeljenje u jugoslovenskoj federaciji koja je cela koncipirana kao samoopredeljenje ravnopravnih jugoslovenskih naroda. A u ovom drugom dokumentu se samo kaže da pokrajine ne mogu biti isto što i države. Ne mogu imati obeležja države. Dakle moraju biti te funkcije lišene.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: E sad mi recite ...

SUDIJA KVON: Profesore Markoviću, interesuje me da li ste u stanju da mi kažete o čemu se radi u ovom dokumentu pod tabulatorom 35? Tekst je na engleskom jeziku. Da li se radi o originalnom dokumentu ili je dokument pripremljen na engleskom jeziku? Ako jeste, u koje svrhe?

SVEDOK MARKOVIĆ: A izvinite, o čemu je reč u tabulatoru 35?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: 35 je ovaj drugi iz kog sam citirao tačku 6 sa 14. strane.

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: To je oficijelni ... Hvala, imam. To je oficijelni dokument koji je inače pripremila Komisija za reformu političkog sistema koju je obrazovalo, opet Predsedništvo Socijalističke Republike Srbije. Predsednik te komisije je bio sadašnji predsednik Ustavnog suda Republike Srbije, gospodin Slobodan Vučetić, a ja sam bio član te komisije, jedan od članova te komisije.

SUDIJA KVON: Moje pitanje je bilo da li je ovaj dokument u originalnom obliku napisan na engleskom jeziku ili se radi o engleskom prevodu izveštaja komisije?

SVEDOK MARKOVIĆ: Izvinite. Radi se o prevodu sa srpskog na engleski. Dakle, reč je o prevodu.

SUDIJA KVON: Hvala vam.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Recite, profesore šta su bili smisao, cilj i motivacija, pošto ste sad objašnjavali sve ove amandmane koji se tiču autonomnih pokrajina, čime se rukovodila komisija kod izrade amandmana koji su se ticali položaja autonomnih pokrajina?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Komisija se rukovodila, pre svega, ustavnom praksom. U ustavnoj praksi je došlo do deformisanja ustavnih rešenja u tom smislu što se Republika Srbija svela, kao država, na uže područje, na područje van područja pokrajina, a što su pokrajine postepeno stasavale kao države. Smisao autonomije je i u Ustavu Republike Srbije, a uopšte i u svetu, da se izraze posebnosti, da tamo gde je stanovništvo određenog tla, određene teritorije, drugačije, različito od većine, da tu različitost može da iskaže, a nije smisao autonomije da zaokružuje državnost. U praksi su se autonomije ponašale, obe autonomije, ne samo Kosovo, nego i Vojvodina, štaviše, Vojvodina je prednjačila u takvoj praksi, dakle ponašale su se kao kvazi-države. One su zaokruživale svoju državnost i donosile su, na primer, potpuno identične zakone kao Republika Srbija. Dakle pojedini zakoni koje je donosila pokrajina, da bi se zaokružio pravni sistem pokrajine kao države, bili su prepisani, isti takvi republički zakoni koji su važili na užem području. Prema tome, dok se Republika Srbija potisnula kao država, na prostor između pokrajina, pokrajine su na svom prostoru bile prave rivalske države Republici Srbiji. E upravo polazeći od takvog saznanja i takve prakse koja je, čini mi se najstudioznije analizirana u ovoj "Plavoj knjizi", ona je vrlo dokumentovana i tu je po opštoj ... Šteta što se zaustavila analiza na 1977. godini, da je analiza bila do 1989. godine, mislim da bi još bilo plastičnije i da bi još bilo jasnije da su promene Ustava Republike Srbije od 1989. godine bile neminovnost, da one nisu ni od jednog federalnog organa bile označene

kao suprotne Ustavu, Ustavu Federalne Republike Jugoslavije. Evo, ja sam naveo stav Ustavnog suda i postoji i izričiti zaključak Skupštine SFRJ koji je ona donela na zajedničkoj sednici Saveznog veća i Veća republika i pokrajina od 1. marta 1989. godine i on se nalazi u dokaznim predmetima, samo ja ne znam broj ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da, da. Nije to sporno. To je tabulator 38. Samo, ja se nadam ... Ja ovde, na žalost, nemam prevod u ovim svojim tabulatorima. Nadam se da ga vi imate, jer ovo je dato pre više od mesec dana

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Je l' postoji na engleskom?

SUDIJA ROBINSON: Da. Postoji.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa dobro ...

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Ako postoji onda se u tački 10 kaže: "Skupština SFRJ ističe da su izvršene promene Ustava SFRJ imale za cilj da omoguće sprovođenje reforme privrednog i političkog sistema i da njima nisu izmenjena osnovna načela". To kad je reč o amandmanima na Ustav federacije. Ali dalje u drugom stavu: "Skupština ocenjuje da se usvojenim promenama Ustava Republike Srbije od strane Skupštine Republike Srbije obezbeđuje neophodno jedinstvo i zajedništvo svih socijalističkih samouprvnih snaga u Srbiji na liniji stavova XIII Kongresa Saveza komunista Jugoslavije. Ove promene značajne su ne samo za Republiku Srbiju i socijalističke autonomne pokrajine, već i za ostvarivanje ustavne koncepcije jugoslovenske federacije i stabilnost cele zemlje i ne menjaju Ustavom SFRJ utvrđen položaj socijalističkih autonomnih pokrajina". Dakle, ovo konstatuje federalni Parlament na zajedničkoj sednici oba doma, oba veća i Saveznog veća i Veća republika i pokrajina.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Profesore Markoviću, niste citirali poslednju rečenicu ...

SUDIJA BONOMI: Samo jedan trenutak, molim vas. Mislim da svi

imamo isti dokument pred sobom. Mislim da dokument počinje rečima: "U cilju zaštite ustavnog poretka, javnog reda i mira, lične imovine, sigurnosti i bezbednosti svih građana i društvene imovine i što bržeg normalizovanja pogoršanog stanja u SAP Kosovo", je li se o tom dokumentu radi?

SVEDOK MARKOVIĆ: Da, o tom dokumentu se govorilo, u pravu ste.

SUDIJA BONOMI: Hvala.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: I onda se dalje kaže da: "Skupština SFRJ", pa se poziva na članove i tako dalje "1. marta 1989. godine usvojila je sledeće zaključke" i ovo su zaključci SFRJ. Pa onda ova tačka 10 koju ste maločas citirali ima na kraju još jednu rečenicu, koja kaže: "Radi ostvarivanja neophodnog jedinstva i zajedništva u SR Srbiji treba što pre završiti postupak promena Ustava SR Srbije". Dakle, ovo je 3. mart 1989. godine. 23. je bila Skupština Kosova koja je podržala, odnosno dala saglasnost u skladu sa Ustavom na promene Ustava Srbije, a 28. Skupština Srbije. Da li tako ide hronološki redosled ovoga šta se dešavalo?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Jeste. To je redosled, hronološki i vremenski.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pomenuli ste "Plavu knjigu". Videli smo kako je to regulisano. Vi ste kasnije postali profesor, ali da li se sećate i da li ste imali prilike da imate u rukama i stručno-naučni časopis Pravnog fakulteta u Beogradu "Anale Pravnog fakulteta" koji su razmatrali ova ustavna pitanja Republike Srbije i ustavna pitanja Jugoslavije?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Jesam. Ja u to vreme nisam bio na Pravnom fakultetu. To je 1971. godina. Ja sam tada radio u Institutu za uporedno pravo, a taj ceo broj "Anala Pravnog fakulteta u Beogradu" koji je glasilo Pravnog fakulteta u Beogradu, je posvećen ustavnim promenama koje su izvršene amandmanima od 1971. godine, na Ustav SFRJ od 1963. godine. Tu je data jaka kritika tadašnjeg položaja autonomnih pokrajina, što je bio razlog, kao i kri-

tika ličnosti Josipa Broza Tita, što je bio razlog da se ovi amandmani zabrane. I oni su zabranjeni ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ne amandmani, nego "Anali".

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Pardon, da se ovi "Anali" zabrane, a jedan od učesnika u raspravi, profesor Mihajlo –urić je bio osuđen na kaznu zatvora i on je tu kaznu zatvora odležao. A jedno pet profesora sa ovog spiska koji su učestvovali u ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, dobro ...

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: ... bili su udaljeni iz nastave. Bili su udaljeni iz nastave.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. Recite mi, profesore Markoviću, sada kada se ponovo vratimo na ove amandmane, dakle i posebno smo citirali amandmane koji se odnose na pokrajine, da li je tim amandmanima ukinuta autonomija pokrajinama?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Pa ja mislim da je ... Potpuno je izlišno da se čovek to pita, je li, jer iz ovog šta sam do sada govorio, pokrajina se samo vratila u svoje normalne okvire, ustavne okvire, a ti okviri su dati u članu 4 Ustava SFRJ. Dakle, ona sama odlučuje o sopstvenim pitanjima. Ima autonomiju o sopstvenim pitanjima, ali ne može odlučivati o pitanjima koja su karakteristična za Republiku Srbiju. To nije autonomija, to je onda hegemonija. Dakle autonomna pokrajina treba da bude autonomna jedinica, a ne vlast nad državom u čijem je sastavu.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Hvala, profesore. Da li su tim amandmanima umanjena prava Albanaca?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Ja to nikako ne bih mogao da kažem, jedino što primećujem da se pitanje Kosova i Metohije, odnosno Kosova, kako se tada zvala autonomna pokrajina, izjednačuje sa albanskim pitanjem. Kosovo i Metohija nije autonomna pokrajina zato što na toj teritoriji većinu čine Albanci, nego zato što postoje istorijske, privredne, geografske i etničke specifičnosti tog područja. Dakle ne može se pokrajina Kosovo, to je jednako status

Albanaca. To nije razlog za formiranje pokrajine, niti se tako može gledati na status autonomije.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, je li to ...

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, sada je vreme za pauzu. Možete li da nam kažete koliko će vam još vremena biti potrebno za glavno ispitivanje profesora Markovića?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Pa ja sam očekivao da ću ići brže, ali trebaće mi još vremena. Imam čitavu još veliku grupu pitanja koju sam najavio na početku, treću grupu, a sa ovim ću nastojati da što pre završim, ali verovatno ja danas neću završiti glavno ispitivanje. Nije moguće ga danas završiti.

SUDIJA ROBINSON: Pauza od 20 minuta.

(pauza)

SUDIJA ROBINSON: Molim vas nastavite, gospodine Miloševiću.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Profesore Markoviću, da li upravo ovo šta ste rekli u vezi sa autonomijom izražava i ovaj stav koji smo citirali iz tabulatora 35 iz tačke 6 "stav i pozicija autonomne pokrajine kao društveno-političke zajednice i oblika političko-teritorijalne autonomije treba da budu zasnovane na njihovim specifičnim osobinama zasnovanim na nacionalnoj strukturi i drugim društveno-ekonomskim, istorijskim i kulturnim karakteristikama" ... Dakle, da li je bilo jasno da nije reč o autonomiji Albanaca nego o specifičnostima pokrajine, s obzirom na kulturno-istorijsko nasleđe i strukturu ...

TUŽILAC NAJS: Ovdje se radi o sugestivnom pitanju. Pitanje ne sme da ima takvu formu.

SUDIJA ROBINSON: Da, gospodine Miloševiću. Već sam vam rekao

da uvek kada postavite pitanje na način "zar nije jasno", da će to da bude sugestivno pitanje.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, preformulisaću pitanje: kako su, dakle, Albanci, doživljavali autonomiju Kosova i Metohije?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Albanci su nesumnjivo, doduše ne svi, deo Albanaca je doživljavao ustavne amandmane kao, da tako kažem, uskraćivanje jednog broja autonomnih prava, jer je, videće se to i kasnije, ambicija Albanaca bila da pokrajina bude isto što i država, jer bi, daje isto što i država i pokrajina realizovala pravo na secesiju i da nije bilo amandmana od 1989. godine, sad bi sigurno van sastava Srbije bile Vojvodina i, za njom, Kosovo i Metohija i Srbija bi se svela na uže područje. Dakle, smisao tih amandmana je bio, pokazalo se kasnije u budućnosti, oni su sprečili secesiju dve autonomne pokrajine, jer bi se sigurno Vojvodina, kao najrazvijenija regija u Jugoslaviji posle Slovenije, zajedno sa Slovenijom, isto kao i Slovenija otepcila od federalne Jugosavije, da je imala status jednak statusu koji ima republika. A ambicija Albanaca je uvek bila, opet ponavljam, dela Albanaca, da pokrajina bude isto što i republika, dakle drugo ime za republiku.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Recite mi da li se ustavna komisija, čiji ste vi bili član, prilikom izrade ovih amandmana rukovodila i nekim uporedno-pravnim iskustvima i modelima?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Jeste, ustavna komisija se rukovodila prvo jednim teorijskim pojmom teritorijalne autonomije. U teoriji se zna šta je teritorijalna autonomija, a drugo uporedno pravnim iskustvima, naročito iskustvima u vezi sa autonomijom u Italiji (Italy), takozvane "oblasti" u Italiji i u vezi sa Španijom (Spain) autonomnim zajednicama u Španiji. Imala je, doduše i neka iskustava u zemljama u kojima je asimetrično državno uređenje, koje imaju autonomiju, na primer Severna Irska (Northern Ireland) u Engleskoj (England) Farska ostrva (Faroe Islands), Grenland (Grenland), Azurska ostrva (Azores Islands) i Madera (Madeira), je li, ali to su bila marginalne, je li, ta iskustva, glavna su bila iskustva

Italije i Španije.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A da li je, da li je ustavna komisija imala u vidu i razloge zbog kojih je posle Drugog svetskog rata autonomija data pokrajinama?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Jeste, ustavna komisija je imala u vidu i te razloge. Autonomne jedinice su nastale 1945. godine. Njih ne poznaje AVNOJ, Antifašističko veće narodnog oslobođenja Jugoslavije, taj ratni Parlament, najviši organ vlasti koji se formirao u toku rata i one su nastale naknadno kao dopuna državnog uređenja republike Srbije, a upravo imajući u vidu ove kompleksne razloge istorijske, geografske, ekonomske i šaren nacionalni sastav stanovništva i na Kosmetu, odnosno Kosovu i Metohiji i u Vojvodini, s tim što Vojvodinu karakteriše znatno veći broj etničkih zajednica, pripadnika etničkih zajednica, nego što je to slučaj na Kosovu. U Vojvodini, čini mi se postoji preko 20, mislim oko 26 etničkih zajednica, a na Kosovu je broj takvih etničkih zajednica ispod 10.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A kakvo je bilo reagovanje za koje vi znate na Kosovu i Vojvodini na ustavne amandmane? Da li je bilo nekih razlika u reakcijama u ove dve pokrajine i kako ih tumačite?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Reakcija je bilo ... Različite su bile reakcije. U Vojvodini su ti amandmani dobro bili prihvaćeni zato što je u Vojvodini već bio izvršen politički obračun sa separatističkom političkom strujom koja je bila, ponavljam, glasnija od Albanaca sa Kosova i Metohije. Mnogo su glasniji, uporniji i agresivniji u želji da se prošire prava autonomnih pokrajina bili predstavnici te političke garniture u Vojvodini od prestavnika političke garniture sa Kosova i Metohije. Dakle, ti amandmani su u Vojvodini bili dobro prihvaćeni, a, razume se, separatisti na Kosovu i Metohiji koji su hteli nešto više od autonomne pokrajine, njih ti amandmani nisu zadovoljili, jer sve vreme, ponavljam, to će se videti, Albanci sa Kosova i Metohije žele uvek Kosovo i Metohiju kao državu.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A da li vam je poznata ustavna

deklaracija kojom su albanski, odnosno jedan deo albanskih delegata u Skupštini Kosova proglasili "Kosovo republiku (Kosova Republike)."

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Jeste, ta deklaracija je bila predmet ocene ustavnosti Ustavnog suda Jugoslavije. To je ustavna deklaracija kojom se upravo realizuje ta težnja Albanaca, ta težnja da Kosovo bude isto što i republika i ta deklaracija se čak tako i zove "Ustavna deklaracija o Kosovu kao samostalnoj i ravnopravnoj jedinici u okviru federacije (konfederaciji) Jugoslavije kao ravnopravnog subjekta sa ostalim jedinicama u federaciji (konfederacija)" (Deklarata Kushtetuese per Kosoven si njesi e pamvarur dhe e barabarte ne kuader te federates (konfederates) Jugosllave si subjekt i barabarte me njesite tjera ne federate (konfederate). Dakle to je taj davnašnji san Albanaca sa Kosova i Metohije da Kosovo i Metohiju, da Kosovo i Metohija dok je postojala federalna Jugoslavija bude isto što i federalna jedinica, a status federalne jedinice imala je samo republika u federalnoj Jugoslaviji.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: E sada mi recite kako je Ustavni sud Jugoslavije reagovao na ovu ustavnu deklaraciju kojom se Kosovo proglašava republikom. Imate u tabulatoru 32 "Odluku o ocenjivanju ustavnosti ustavne deklaracije o Kosovu kao samostalnoj i ravnopravnoj jedinici u okviru federacije (konfederacije) Jugoslavije" i tako dalje, da ne čitam ovaj dugi naziv. Iz teksta se vidi da je sam ustavni sud pokrenuo postupak za ocenu ustavnosti

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Postupak je pokrenuo ustavi sud *ex officio*. T je jedan od mogućih ustavnih načina za pokretanje postupka pred Ustavnim sudom, a Ustavni sud je našao da je deklaracija u celini neustavna i poništio je deklaraciju u celini. Pritom je upotrebio Ustavni sud sledeće argumente. Prvi argument da se na osnovu deklaracije samoopredeljuje neko ko nema takvo pravo ...

TUŽILAC NAJS: Još uvek nam nije dostavljen prevod na engleski. Upravo proveravam. Pretresno veće je dozvolilo da se optuženi bavi brojnim dokaznim predmetima, a da nisu formalno usvojeni.

Nemam prigovor da se oni uvedu, ali bi bilo mudro da se označe za identifikaciju oni kojima se optuženi bavio u nekoliko zadnjih minuta svedočenja. Mislim da ih je bilo tri ili četiri. Ali ovaj, ukoliko ne postoji prevod, trebalo bi da ... Pre nego što sednem, možda možemo sa ovim da vam pomognemo, zato što je to možda dokazni predmet Tužilaštva 536, tabulator 22. Mislim da je to isto dokument, samo da ga izvadim.

ADVOKAT KEJ: To je odluka, 526, tabulator 22.

TUŽILAC NAJS: Hvala.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Upravo sam na to hteo da vas uputim, to i jeste taj tabulator 22, 526, koji je sada pomenuo gospodin Najs i tu imate prevod.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, trebali ste da nam skrenete pažnju na to pre nego što ste vodili svedočenje na tu temu. U redu, nastavite, gospodine Miloševiću.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Hvala.

TUŽILAC NAJS: Molim da se engleska verzija stavi na grafoskop, koju smo upravo izvadili.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, možda bismo trebali da se bavimo sa ova tri dokazna predmeta, tri dokumenta: tabulator 6, tabulator 35, tabulator 38.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Tabulator 34.

SUDIJA ROBINSON: Zar nije 35?

ADVOKAT KEJ: 35.

SUDIJA ROBINSON: 35, tabulator 6 ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Imali ste sve prevedeno. Ja sam citirao ova tri tabulatora i tražim da ih prihvatite kao dokazne predmete.

SUDIJA ROBINSON: Tabulator 6 je, u stvari, dokazni predmet Odbrane 266, tabulator 3. Dakle imamo na grafoskopu prevod ovog dokumenta na engleski. Nastavite, gospodine Miloševiću.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: To je ovaj 526, tabulator 22. To je odluka o ocenjivanju ustavnosti ustavne deklaracije kojom se Kosovo proglašava za federalnu jedinicu. Četvrti pasus treće tačke, molim vas obratite pažnju: "Ustavni sud Jugoslavije polazeći od navedinih", gore navodi sve ove odredbe Ustava Jugoslavije, "ocenio je da ustavna deklaracija nije u skladu sa ustavom SFRJ. Ovu ocenu Ustavni sud zasniva na tome što su prema navedenim odredbama socijalističke republike države zasnovane na suverenosti naroda, a autonomne pokrajine Vojvodina i Kosovo su autonomne društveno-političke zajednice u sastavu Socijalističke Republike Srbije. To znači da po ustavu SFRJ, SAP Vojvodina i SAP Kosovo nisu federalne jedinice kao što su republike, već su to autonomne društveno-političke zajednice u sastavu Srbije. Položaj autonomnih pokrajina utvrđen je Ustavom SFRJ i Ustavom Srbije u čijem su sastavu, pa se njihov položaj ne može menjati bez promena Ustava SFRJ i Ustava Srbije. Promena karaktera autonomnih pokrajina, odnosno proglašavanje SAP Kosovo samostalnom i ravnopravnom jedinicom sa ostalim republikama u okviru SFRJ značila bi promenu sastava SFRJ kao federacije koju čine socijalističke republike kao države i federalne jedinice i SAP Vojvodina i SAP Kosovo kao autonomne društveno-političke zajednice u sastavu Srbije. Zato po oceni Ustavnog suda Jugoslavije Skupština Kosova nije mogla da menja karakter autonomne pokrajine ...

TUŽILAC NAJS: Ovo je perbrzo za prevodiocce.

prevodioci: Zaista.

TUŽILAC NAJS: Za mene je svakako brzo. Iako sam pronašao prevod na engleski ovog dokumenta za optuženog, on je počeo da čita toliko brzo da ja nisam siguran da li je to taj paragraf koji je na grafoskopu. Ukoliko jeste, nisam bio u stanju da ga pratim.

SUDIJA ROBINSON: Ne izgleda da je isti paragraf.

TUŽILAC NAJS: Dakle, sve je, uprkos pomoći koji smo dali optuženom, beskorisno i bez obzira na one koji možda mogu da prate kada optuženi čita ovom brzinom, ja nisam jedan od njih. On je možda na to navikao. Jasno je uputstvo Suda, mada optuženi to ne poštuje, da kada se dokument stavi na grafoskop, potrebno je da se proverí da li oni koji su zainteresovani da to pročitaju mogu da to pročitaju, pre nego što se počne sa čitanjem. Mislim da je sve to na sledećoj stráni, ali mislim da optuženi ponovo treba da identifikuje paragraf.

SUDIJA ROBINSON: Hvala, gospodine Najs. Molim da se sledeća strana stavi na grafoskop i hajde da vidimo da li se slaže ono šta gospodin Milošević čita, sa onim šta je na grafoskopu.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Robinson, rekao sam da je to četvrti pasus tačke 3, četvrti pasus tačke 3 koji sam citirao

SUDIJA ROBINSON: Da, mislim da nam je pokazan paragraf 3.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Da, ali paragraf 3, imamo prvi, drugi, treći, četvrti pasusu koji počinje rečima: "Ustavni sud Jugoslavije polazeći od navedenih odredbi usatva ocenio je da navednea deklaracija nie u skladu sa Ustavom SFRJ.

SUDIJA ROBINSON: Da, sada to imamo.

prevodioci: Molimo poslužitelja da podigne papir.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: E sada da prećemo polako preko toga da bi svako mogao da prati. "Ovu ocenu Ustavni sud zasniva na tome što su prema navedenim odredbama Ustava SFRJ socijalističke republike države zasnovane na suverenosti naroda, a Socijalističke Autonomne Pokrajine, Vojvodinaa i Kosovo su autonomne društveno političke zajednice u sastavu Srbije. To znači da po Ustavu SFRJ, SAP Vojvodina i SAP Kosovo nisu federalne jedinice kao što su republike, već su to autonomne društveno-političke zajednice u sastavu Srbije. Položaj autonomnih pokrajina utvrđen je Ustavom SFRJ i Ustavom SR Srbije u čijem su sastavu, pa se njihov položaj ne može menjati bez promena Ustava SFRJ i Ustava Srbije. Promena karaktera autonomnih pokrajina odnosno proglašavanje SAP Kosovo samostalnom i ravnopravnom jedinicom sa ostalim republikama u okvirima SFRJ značilo bi promenu sastava SFRJ kao federacije koju čine socijalističke republike kao države i federalne jedinice ...

SUDIJA ROBINSON: Morate to da pomerite, molim vas. To je koliko može da ide? U redu.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: ... "društveno-političke zajednice u sastavu Srbije. Zato po oceni Ustavnog suda Jugoslavije Skupština SAP Kosova nije mogla da menja karakter autonomne pokrajine utvrđenog Ustavom SFRJ". A onda dva pasusa dalje, znači preskačemo ovaj jedan, da ga ne citiram: "Ustavni sud smatra da nije u skladu sa ustavom SFRJ da se albanska ...

prevodioci: Izvinite, ali taj deo nije na grafoskopu.

TUŽILAC NAJS: To se nalazi na dnu prethodne strane, bar mislim tako. Ponovo moram da primetim način na koji se ovo konzumira. Optuženi vrlo brzo čita i mislim da je i za prevodioce prebrzo.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, da li ste u mogućnosti

da jednostavno sumirate šta se kaže u odluci, a ne da je celu pročitate? U svakom slučaju ste je gotovo pročitali. Koje je pitanje koje želite da postavite svedoku u vezi sa ovim paragrafom?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dakle, kako je i na kojoj osnovi ustavni sud Jugoslavije reagovao na ovu deklaraciju o nezavisnost i Kosova?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Ustavni sud je smatrao da postoje četiri razloga za neustavnost ove deklaracije. Prvi razlog je što se samoopredeljuje neko ko nema takvo pravo po osnovu Ustava, to jest koji je sam sebi dodelio svojstvo koje nema po Ustavu SFRJ od 1974. godine. O tome se govori u tački 1 i tački 2 ove ustavne deklaracije. Drugi razlog je što Albanci u tački 3 ove deklaracije sami sebi dodeljuju jedno etničko svojstvo koje nemaju. Oni sebe od nacionalne manjine promovisu u naciju. Doduše, Ustav od 1974. godine ne nabrja nacionalne manjine u Jugoslaviji, ali u tom Ustavu postoji član 269 stav 2 koji kaže da su Albanci narodnost. Dakle, nacionalna manjina. Evo šta se kaže: "Savezni propisi i drugi propisi objavljuju se u 'Službenom listu Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije kao autentični tekstovi na jeziku albanske i mađarske narodnosti". Dakle, kaže se da su Albanci narodnost, a termin narodnost u ovom Ustavu je sinonim za nacionalnu manjinu. Treći razlog je što se u tački 4 ove ustavne deklaracije izražava nepriznavanje Ustava Republike Srbije, jer su amandmani od 1989. godine sastavni deo Ustava Republike Srbije, a tu se kaže da se neće priznati ti amandmani. I najzad, u tački 5 se jednostrano menja status autonomne pokrajine. Ona od autonomne jedinice postaje federalna jedinica, čak se menja i ime autonomne pokrajine. Ona se više neće zvati "SAP Kosovo", "Socijalistička Autonomna Pokrajina Kosovo", nego, jednostavno, "Kosovo", dakle samo geografsko opredeljenje. Time je promenjen ustavni naziv ove autonomne jedinice. To su četiri razloga zbog kojih je Ustavni sud smatrao da je ova deklaracija u celini protivustavna i on je nju kasirao, on je nju poništio.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da li vam je poznat takozvani

“Kačanički ustav” (Kushtetuta e Kaqanikut), kako je do njega došlo, ko ga je doneo? Inače tekst imate u tabulatoru 33 na engleskom jeziku.

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: “Kačanički ustav” je ustav koji je donela jedna nelegalna skupština, ako je uopšte bila i skupština. On je prethodio Ustavu Republike Srbije, a doneli su ga samo albanski delegati, albanski poslanici, što se vidi iz ove ustavne deklaracije. Ispod ove ustavne deklaracije, ako imate pred sobom, je 111 potpisa. Svih 111 potpisnika su Albanci. Nema nijednog predstavnika druge nacionalne zajednice. Dakle, samo isključivo Albanci su potpisali ovu ustavnu deklaraciju. I ni jedna druga, kao da na Kosovu žive samo Albanci i nijedna druga etnička skupina, osim Albanci. I tako i “Kačanički ustav” je donesen samo od Albanaca. Da je to tako, vidi se u preambuli “Kačaničkog ustava”. U toj preambuli, ako imate pred sobom, to je osmi pasus od te preambule “Kačaničkog ustava” ... U sredini osmog pasusa stoji ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: U sredini osmog pasusa imate “albanski narod ‘Republike Kosovo’”

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Dakle, “albanski narod ‘Republike Kosovo’” je donosilac “Kačaničkog ustava”. Dakle, jedan narod, a ne predstavničko telo naroda Kosova, svih nacionalnih zajednica, donosi ustav. Taj ustav je donet pre Ustava Republike Srbije. Ustav Republike Srbije je donet 28. septembra 1990. godine

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Dobro, prethodno, molim vas, gospodine Robinson, u tabulatoru 32 je ova odluka Ustavnog suda koju smo maločas citirali. Ja tražim da se ona uvrsti kao dokazni predmet.

SUDIJA KVON: Već je usvojen, tako da nije od koristi da se ponovo usvaja.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: U redu. Profesore, Markoviću da li su ikada autonomne pokrajine imale status federalne jedinice, uključujući i Ustav od 1974. godine? Ja vam skrećem pažnju na tab-

ulator 15. Tu vam je Ustav Jugoslavije, dakle, od 1974. godine. Da li su ikad autonomne pokrajine imale status federalne jedinice, uključujući i ustav iz 1974. godine? Imate član 2, 3, 4.

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Pokrajine nisu nikad u ustavnom razvoju federalne Jugoslavije imale status federalne jedinice. One su, počev od 1945. godine kad su nastale, pa sve do današnjeg dana imale status autonomne jedinice u okviru federalne jedinice Srbije. A da autonomne pokrajine nemaju status federalne jedinice, malčas ste i vi pročitali iz odluke Ustavnog suda Jugoslavije, samo da pomenem tu rečenicu ... Ustavni sud Jugoslavije kaže da: "po Ustavu SFRJ, SAP Vojvodina i SAP Kosovo nisu federalne jedinice kao što su republike, već su to autonomne društveno- političke zajednice u sastavu Socijalističke Republike Srbije." Dakle Ustavni sud je protumačio Ustav.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Hvala, profesore Markoviću ...

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, da razjasnimo jednu stvar. Pitanje koje ste postavili o tome da li su one imale status saveznih jedinica, recite mi da li se u optužnici tvrdi da su one imale takav status ili možda gospodin Najs može da odgovori na to?

TUŽILAC NAJS: Pa možda može, možda ne može, ali u svakom slučaju u ovom trenutku to nije pitanje od materijalne važnosti. Proveriću optužnicu.

SUDIJA ROBINSON: Ja se pitam ...

TUŽILAC NAJS: Pa pitanje da li je sve to sve uopšte relevantno. Međutim, čini se da je u okviru opštih navoda koje svedok iznosi o povlačenju autonomije, da je to nešto što možda jeste od interesa za nas. Ja ću da proverim šta stoji u Ustavu od 1974. godine o statusu ovih autonomnih pokrajina. Primetio sam isto tako da poslednji odgovor svedoka zapravo nije bio odgovor na postavljeno pitanje.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Najs, kad ste se već ustali, želim da kažem jednu stvar. Ne mislim time da započnem proceduralnu debatu, međutim ja sam vam ranije, gospodine Najs, rekao da je Pretresno veće sklono tome da vam dozvoli da pozovete doktora Kristana kao svedoka o činjenicama. Nama se sada čini da bi možda bilo od koristi da se njegov iskaz uzme sada kad je još sve sveže u sećanju Pretresnog veća. U vezi s tim proizilaze dva pitanja: prvo, da li vi to želite da uradite i drugo, da li bi se optuženi složio sa jednim takvim umetanjem tog svedoka u sred njegovog izvođenja dokaza.

TUŽILAC NAJS: Časni Sude, mogu da kažem da sam svakako za to da se doktor Kristan pozove odmah, ako je dostupan. Ja sam s njim bio u pisanom kontaktu proteklih dana. On će možda da bude na raspolaganju. Mislim da nije verovatno da će optuženi tome da se usprotivi, jer ja se sećam da je prilikom svog ispitivanja doktora Kristana, kad su donošene odluke o tome o čemu sve taj svedok sme da svedoči, da je optuženi tada rekao nešto u tom smislu da želi da mu postavi više pitanja, kako bi mogao da pokrije sve teme. Ne sećam se tačno, ali to je ono čega se sećam. Uzgred, proveriću optužnicu.

SUDIJA ROBINSON: Dobro. Da čujemo, onda, gospodina Miloševića i gospodina Keja. Zanima me da li biste vi, gospodine Miloševiću, bili spremni da Sud sasluša doktora Kristana? Time bi, naravno, bio prekinut tok vašeg izvođenja dokaza.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Ne znam ... Nisam razumeo u kom svojstvu, pošto je on već svedočio? Da li on sad treba da svedoči o nečem drugom o čemu nije svedočio?

SUDIJA ROBINSON: Da. Kao svedok o činjenicama. Kao svedok o činjenicama na isti način na koji svedoči profesor Marković ovde. I ako je on tada bio član Suda, mi smatramo da bi bilo praktično i prikladno da čujemo njegovo svedočenje sada, kako bismo imali

pred sobom sve navode o toj temi. Dakle, ja vas sada pitam da li ste skloni tome da se složite da se taj svedok sada ubaci, u sred vašeg izvođenja dokaza? Ja, naravno, moram da kažem da po Pravilu 85 u kom se izražava redosled izlaganja svedoka, da Pretresno veće ima ovlašćenja da promeni taj redosled izvođenja dokaza. Međutim, mi to ne bismo učinili osim ukoliko se gospodin Milošević s tim ne složiti.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Možete da uradite šta god hoćete, ali vam skrećem pažnju da je profesor Marković svedočio i da smo uneli kao dokazne predmete odluke Ustavnog suda. Ja ne razumem o čemu treba da svedoči Kristan? Da svedoči valjda da nisu te odluke takve donete ili o čemu? Ne shvatam svrishodnost njegovog svedočenja. Odluke Ustavnog suda su zvanični dokument.

SUDIJA ROBINSON: Sećate se da je postojalo više tema o kojima Pretresno veće nije dozvolilo doktoru Kristanu da svedoči i to zato što je on tada bio član Suda koji je odlučivao o tim temama. I ja mislim da da bi o tim temama Tužilaštvo želelo da sasluša tog svedoka kao svedoka o činjenicama, a ne kao veštaka. Da saslušamo još i gospodina Keja na brzinu o tome.

ADVOKAT KEJ: *Amicus curiae* je izneo prigovor na to da se Kristan koristi kao stručnjak za one odluke Ustavnog suda u čijem je donošenju on učestvovao, ali, naravno, uvek je i Pretresnom veću i Tužilaštvu stajao otvoren put da njega pozove kao svedoka o činjenicama, o onim stvarima u kojima je direktno učestvovao. Tužilaštvo je bilo to koje je njega želelo da dovede kao eksperta, a ne kao svedoka o činjenicama i oni nisu uspeli da pronađu niti jednog drugog eksperta osim njega da svedoči o onim stvarima koje su želeli da iznesu pred Sud. Prema tome, uvek je ostala otvorena mogućnost da on o tim temama može da bude svedok o činjenicama. Ako Sud želi da sasluša njegov iskaz sada, odnosno relativno brzo nakon iskaza ovog svedoka, Sud ima, svakako, ovlašćenje da tako nešto naloži. Ipak, mi želimo da tražimo da svi aranžmani za svedoke koje je Odbrana već dogovorila, a znam da postoji jedan

svedok u vezi s kojim postoji potreba da se pozove baš u jednom tačno određenom periodu, ja molim da se to, ipak, uzme u obzir, zato što su tu neke stvari već organizovane.

SUDIJA ROBINSON: Da, svakako. Ja to shvatam. Zato sam vam se i obratio, ali najbolje da više ne trošimo puno vremena na ovo. Na to možemo još da se vratimo. Gospodine Najs?

TUŽILAC NAJS: Časni Sude, nešto o jednoj drugoj temi. Ja mislim da jedino mesto gde se spominje status Kosova je paragraf 73 i dalje u optužnici za Kosovo, gde se govori o učinku koji je imao Ustav iz 1974. godine. Kaže se da su Kosovo i Vojvodina dobile znatnu autonomiju, uključujući kontrolu nad obrazovnim sistemom, sudstvom i policijom i takođe su dobili pokrajinske Skupštine i bili zastupljeni drugde. Zatim se to spominje nešto kasnije, sad sam to izgubio, kad se govori o ukidanju autonomije, ali barem koliko ja mogu da se setim i koliko ja mogu da pročitam, nema nikakve tvrdnje da su pokrajine imale status viši od statusa pokrajina na način na koji je to opisano 1974. godine.

ADVOKAT KEJ: Tu se spominje praktično ukidanje autonomije. To je paragraf 87. Mislim da ste mislili na to.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Robinson?

SUDIJA ROBINSON: Da, gospodine Miloševiću.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Pogledajte molim vas da u paragrafu 79, što smo citirali maločas u toku glavnog ispitivanja kada sam ja postavljao pitanja profesoru Markoviću, se kaže: "početkom 1989. godine, Skupština Srbije predložila je amandmane na Ustav Srbije kojima će Kosovu biti oduzeta većina autonomnih ingerencija".

SUDIJA ROBINSON: Da, mislim da to nije sporno.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Pa ja sam to upravo citirao zato što je to netačno. Nije sporno da se tu pominje. Profesore Markoviću ... Mogu li da nastavim, gospodine Robinson?

SUDIJA ROBINSON: Da.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Mislim da smo dovoljno imali pitanja o amandmanima. Sasvim kratko: kakva je vaša uloga u pisanju Ustava Srbije iz 1990. godine?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Pa ja sam tada bio član ustavne komisije koja je bila jedno mnogočlano telo, a posle jedne koordinacione grupe u okviru ustavne komisije, kojom je opet rukovodio gospodin Slobodan Vučetić, koji je sada predsednik Ustavnog suda Srbije, dakle bio sam jedan od članova te koordinacione grupe koja je učestvovala u pisanju teksta Ustava. To je jedno uže telo u okviru ustavne komisije, koje je jedno glomaznije telo.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, to uže telo je pisalo sam tekst Ustava, je li tako?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: To uže telo je pisalo tekst Ustava.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Koja su glavna obeležja tog Ustava, dakle Ustava iz 1990. godine?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Pa glavna obeležja su tog Ustava što on, znači, raskid sa socijalističkom samoupravnom ustavnošću i što inauguriše sve tekovine liberalno-demokratske ustavnosti. Prva takva tekovina je građanska suverenost. Dakle, umesto nacije ili radničke klase kao nosioca suverenosti, što je bila odredba prethodnog Ustava od 1974. godine, ovaj Ustav proklamuje u članu 2 građansku suverenost. Kaže: suverenost pripada građanima, a građani je ostvaruju neposredno i preko slobodno izabраних predstavnika. Druga tekovina je uvođenje višestranačkog sistema. Treća tekovina je uvođenje sistema vladavine prava. Četvrta tekovina je uvođenje podele vlasti. Dotle se organizacija vlasti zasnivala na načelu jedinstva vlasti, u korist Skupštine. Sada se razlikuju tri klasične grane

državne vlasti: zakonodavstvo, egzekutiva i sudstvo. Zatim pluralizam svojinskih oblika, pri čemu je društvena svojina samo jedan od mogućih oblika svojine, nije isključiv oblik svojine, niti uživa posebnu zaštitu, kao što je to bio slučaj sa prethodnim Ustavom od 1974. godine. Dakle biće onoliko svojinskih oblika koliko izdrže konkurenciju tržišta. Sledeći princip je bio princip lokalne samouprave i, najzad, za ono vreme jedna vrlo razuđena skala ljudskih i građanskih sloboda i prava. Doduše, ta skala nije pretendovala na to da bude potpuna i da bude iscrpna, jer su, kao što znamo, ljudske slobode i prava, kategorija ne više Ustava, nego međunarodnih dokumenata, tako da sve ono šta je zapisano u međunarodnim paktovima o ljudskim slobodama i pravima, jeste ljudsko pravo i sloboda i u Republici Srbiji, čak i ako nije naznačeno izričito u deklaraciji ljudskih sloboda i prava. Evo, to bi bile, najkraće rečeno, tekovine tog Ustava od 1990. godine. Dakle on je uspostavio jedan klasičan sistem liberalno-demokratske ustavnosti. Čak je izostalo iz naziva države ono "Socijalistička", jer je to ideološko opredeljenje, samo se zemlja zove "Republika Srbija", iz naziva pokrajina izostalo "Socijalistička", zove se "Autonomna Pokrajina". Znači, ideološki je potpuno očišćen od svih naslaga ideoloških, taj Ustav. I to je jedan precizan pravni dokument, a vidi se i po tome da je takav, što je od ranijeg Ustava Republike Srbije koji je imao preko 400 članova, imao je tačno 431 član, ovaj ustav ima svega 136 članova. Dakle, evo sad vidite koliko je kraći i za razliku od članova u prethodnom Ustavu koji su dugački, nerazumljivi, konfuzni, ovaj Ustav je vrlo koncizan i pravnički vrlo pedantno sačinjen.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A kakav je položaj autonomnih pokrajina po tom Ustavu? I da proširim pitanje: da li je tim Ustavom ukinuta autonomija autonomnih pokrajina?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Ovim Ustavom nije ukinuta autonomija autonomnih pokrajina, ali autonomne pokrajine u ovom Ustavu su klasične jedinice teritorijalne autonomije, dakle ne neka vrsta kvazi države, ne kao što su bile po Ustavu iz 1974. godine, nešto više od autonomne pokrajine, pri čemu je Srbija bila nešto

manje, je li, od republike. Ovim Ustavom su one klasične jedinice teritorijalne autonomije u unitarnoj državi kakva je Republika Srbija. Ja ponavljam, takav status imaju oblasti u Republici Italiji i autonomne zajednice u Kraljevini Španiji.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. Hvala. A kako je definisana Republika Srbija u tom Ustavu?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Republika Srbija je definisana kao građanska država i ja ću pročitati definiciju republike. Ona je data u članu 1, dakle kao država koja se zasniva na građanskoj suverenosti. Kaže se: "Republika Srbija je demokratska država svih građana koji žive u njoj, zasnovana na slobodama i pravima čoveka i građanina, na vladavini prava i na socijalnoj pravdi". Dakle, izostaju svi klasni elementi, svi nacionalni elementi ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. Dobro. Bez daljeg objašnjenja. Pitao sam vas samo kako je definisana Republika Srbija u tom Ustavu. Profesore Markoviću, vi ste i jedan od pisaca Ustava Savezne Republike Jugoslavije iz 1992. godine, je li tako?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Tako je. Učestvovao ... Bio sam član komisije koja je uradila predlog tog Ustava.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A recite mi koji je osnovni smisao donošenja Ustava iz 1992. godine? Sasvim kratko.

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Sasvim kratko. Najkraće, u jednoj rečenici. Smisao je da se ustavno-pravno oblikuje ono šta je ostalo od nekadašnje SFRJ, dakle dve republike: Republika Srbija i Republika Crna Gora i da se produži subjektivitet, pravni subjektivitet nekadašnje SFRJ. To stoji izričito u preambuli ovoga Ustava i ja tu imam tekst preambule. Dakle, u preambuli se sasvim jasno kaže da Savezna Republika Jugoslavija produžava kontinuitet SFRJ. Tu se kaže da: "Na temelju neprekinutog subjektiviteta Jugoslavije i dobrovoljnosti udruživanja Republik Srbije i Republike Crne Gore" i tako dalje, Skupština donosi ovaj Ustav.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, vezano za sve te ustavne

prerogative, ovde u sve ove tri optuženice se u nizu tačaka, ne mogu sve sad da ih nabrajam, gospodine Robinson, ali evo, na primer, u kosovskoj optuženici 23, 24, 25 ...

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, ponovo se pozivate na "takozvanu optužnicu". O tome smo već razgovarali i, evo, to se sad ponovo ponavlja, stalno se ponavlja.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Robinson, valjda ja imam pravo da smatram da je optuženica lažna.

SUDIJA ROBINSON: Vi ste već osporavali optužnicu i niste bili uspešni u tome. Sada izvodite svoje dokaze, iznosite svoje teze i, naravno, vi možete da iznesete sve ono čime se osporavaju činjenice u optužnici, ali to ne znači da optuženica ne postoji, a sigurno ne zaslužuje tu karakterizaciju "takozvana optužnica". Molim vas nastavite.

TUŽILAC NAJS: Što se tiče dokaza, na brzinu smo prošli kroz Ustav iz 1990. godine. Ako nisam u pravu, optuženi će da me ispravi. Čini mi se da je deo toga bio pod tabulatorom 19, ali mislim da Ustav Srbije iz 1990. godine može da se nađe u potpunosti u dokaznom predmetu 319, tabulator 1 ili u dokaznom predmetu 132. što se tiče Ustava iz 1992. godine, dakle Ustava SRJ, ja ne znam da li se to nalazi među dokumentima optuženog, mada je svedok upravo pročitao jedan deo iz preambule Ustava. Očigledno je da se radi o dokumentu, ukoliko je uopšte ova diskusija relevantna za Pretresno veće. Biće potrebno da se pronađe gde ... Vidim da sudija Kvon odmahuje glavom, što znači da još uvek nije predočen kao dokaz.

SUDIJA KVON: Nije.

TUŽILAC NAJS: Ukoliko nije, onda bi to trebalo da se uradi u određenom trenutku, budući da se radi o dokumentu koji je imao određenu relevantnost.

SUDIJA KVON: Pod tabulatorom 39 se nalazi Ustav iz 1990. godine,

a to je, dakle, isti Ustav iz 1990. godine koji se nalazi u dokaznom Predmetu 132.

SUDIJA ROBINSON: Hvala vam, gospodine Najs.

TUŽILAC NAJS: Hvala vama.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. Postoji Ustav Jugoslavije u tabulatoru 39. Mislim čak da je dat na engleskom. Moje pitanje je glasilo u vezi sa ovim svim objašnjenjima koje ste dali u vezi sa Ustavom, rekao sam vam, tačka 23, 24, 25 i u drugim se pojavljuje. Citiraću samo u 23, pa ćete prepoznati, gospodo: "U dodatku *de iure* ovlašćenja koju je posedovao u relevantnom periodu koji pokriva optužnica, Slobodan Milošević je primenjivao široku *de facto* kontrolu mnogobrojnih institucija koje su bile od ključne važnosti ili uključene u optužbe koje su navedene". Dakle, recite mi kakva su to *de facto* ovlašćenja u vezi sa ovim Ustavima o kojima govorite? O kakvim se to *de facto* ovlašćenjima može govoriti?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Pre svega, ovlašćenja su pravni pojam. Ovlašćenja su pravna kategorija. Ona se ili imaju ili nemaju pravo. Prema tome, *de facto* ovlašćenje je jedan *contradictio in adiecto*, suprotnost u pridnome. Ne mogu se imati ovlašćenja *de facto*. Ona se mogu imati samo po pravu. Na osnovu nekog pravnog osnova. *De facto* se može imati uticaj. Može se imati ugled. Evo, na primer, na fakultetu gde ja radim moguće je da postoji, pored dekana, neki od profesora koji ima veliki ugled na fakultetu i veći od dekanovog ugleda, ali ...

TUŽILAC NAJS: Čini mi se da se radi o filozofskoj debati. Kako god to da formulišemo, mislim da to nema nikakve vrednosti za Pretresno veće, jer možda bi optuženi trebalo da postavi malo detaljnije pitanje, ukoliko bismo trebali da dobijemo odgovor koji bi bio od neke koristi, jer on ga je samo pitao o *de facto* kontroli.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, mislim da biste možda

trebalo da pitate svedoka da nam kaže na osnovu njegovog iskustva i saznanja da li se može da kaže da ste vi, u stvari, imali kontrolu nad raznim institucijama? Profesore, dakle vama postavljam ovo pitanje.

SVEDOK MARKOVIĆ: Pa ja ne znam kako se može dokazati da neko ima faktičku kontrolu. Kontrola se samo ima ako se kontrolno ovlašćenje dodeljuje na osnovu prava, jer kontrola i ovlašćenje su pravni pojmovi. To nisu faktički pojmovi. Dakle to je vezano za nadležnost, drugim rečima. Ne može neko imati nadležnosti koje nema. To je onda uzurpacija nadležnosti.

SUDIJA ROBINSON: Profesore, ja razumem ono šta vi kažete, ali kako biste pomogli gospodinu Miloševiću, mislim da morate da se udaljite od filozofskog pristupa i da se usredsredite na optužnicu. Dakle tu koristi termin *de iure* ovlašćenja, koristi se termin *de facto* kontrola. Dakle, to se odnosi na kontrolu i na ovlašćenja koje pojedinac ima, ne u pravnom smislu, već u činjeničnom smislu. I ukoliko želite da pomognete gospodinu Miloševiću, mislim da na ovo pitanje treba da se osvrnete, budući da se u optužnici tvrdi da je on imao *de facto* kontrolu. Dakle, vaš odgovor da *de facto* kontrola ne postoji, nije odgovor na to pitanje, budući da se ta tvrdnja iznosi u optužnici. Ukoliko ne možete da pomognete svojim odgovorom, u redu, idemo dalje. A možda bi i trebalo da idemo dalje, budući da profesor ima jedan naučno-filozofski pristup ovome, gospodine Miloševiću.

TUŽILAC NAJS: Časni Sude, izvinjavam se što ponovo ustajem, hteo bih da kažem dve stvari. U vezi sa primedbom sudije Kvona o tabulatoru 39, mislim da je došlo do nesporazuma. Optuženi je bio u pravu. Tabulator 39 jeste Ustav iz 1990. godine, jeste Ustav Jugoslavije, a ne Srbije.

SUDIJA BONOMI: To je iz 1992. godine, zar ne?

TUŽILAC NAJS: Ne, ovo je verzija iz 1990. godine, barem tako

izgleda. Na taj način je i opisan.

SUDIJA BONOMI: Gde vidimo taj opis?

TUŽILAC NAJS: Ne, u stvari, u pravu ste, 1992. godina. A to je, dakle, možda isti dokument koji smo ranije videli u dokaznom predmetu 319, tabulator 2. Mi pokušavamo nekako da uspostavimo veze, a to nije lako, pogotovo nije lako kad pogrešim datum. Dakle, sudija Bonomi je u potpunosti u pravu, radi se o 1992. godine, o Ustavu SRJ. Dakle, to je 312, a mislim da sve ono šta sam ranije rekao, 319, tabulator 1, dokazni predmet 132, da je to tačno.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, nadam se da cenite to što unutar Suda stvarate potpuno posebnu vrstu discipline i posebno ulaganje truda u vezi sa vašim dokaznim predmetima. Sada da se vratimo na ono pitanje. Da li želite da nastavite sa tim pitanjem u svetlu onoga šta je rekao profesor?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ne. On je objasnio ono šta sam ga pitao. Profesore Markoviću, sad ćemo preći na treću grupu pitanja koja sam najavio na početku. Ona se odnose na vaše učešće u pregovorima sa albanskom nacionalnom zajednicom, sa svim nacionalnim zajednicama, na Rambuje (Rambouillet) i pitanja koja slede. Vi ste bili šef delegacije Vlade Srbije koja je pokušavala da stupi u razgovore, najpre sa predstavnicima političkih zajednica kosovskih Albanaca, a zatim i sa predstavnicima drugih nacionalnih zajednica na Kosovu i Metohiji. Dakle prvo ste startovali sa predstavnicima albanskih nacionalnih partija, a onda i predstavnicima svih nacionalnih zajednica na Kosovu i Metohiji. Kako je došlo do tog proširenja vaših aktivnosti?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Pa Vlada Republike Srbije, čiji sam ja u to vreme bio jedan od pet, ponovo naglašavam, potpredsednika, donela je bila odluku da se sukobi koji su na Kosovu i Metohiji eskalirali, moraju rešiti političkim sredstvima, političkim putem. I u tu svrhu ona je odabrala iz svojih redova jednu dele-

gaciju. Tu delagaciju smo činili: ministar Andreja Milosavljević, ministar Ratomir Vico, ministar Ivan Sedlak i ja, kao šef njene delegacije. Mi smo dobili u zadatak da neposrednim pregovorima sa kosmetiskim Albancima pronađemo izlaz iz situacije u kojoj je tada bila Republika Srbija i Kosovo i Metohija. Međutim, druge nacionalne zajednice na Kosovu i Metohiji osetile su se diskriminisanim. Zašto samo razgovor sa kosmetiskim Albancima, a ne, na primer i sa Romima, i sa Turcima i sa Aškalijama, odnosno Egipćanima i sa Gorancima. Dakle one su prigovor na adresu Vlade Republike Srbije uputili da i oni žele da budu učesnici tih razgovora, jer su i oni stanovnici Kosova i ti će se razgovori i zaključci koji budu doneseni na njima, ticati i njihove sudbine. Tako da je taj razgovor, od prvobitne koncepcije, kao razgovor delagacije Vlade Republike Srbije i predstavnika albanskih političkih stranaka, bio proširen, promenio koncepciju, kao razgovor Vlade Republike Srbije, na jednoj strani i predstavnika svih nacionalnih zajednica sa Kosova i Metohije.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da li ste imali u vidu Rezolucije Saveta bezbednosti (UN Security Council Resolution), skrećem pažnju da je to u tabulatoru 49, Rezolucija 1160, 1199 i 1203, gde ću iz Rezolucije 1160 da citiram samo treću i četvrtu tačku. Nadam se da to možete da nađete. Rezolucije su na engleskom jeziku. Treća tačka, dakle: "Podvlači da način da se pobedi nasilje i terorizam na Kosovu, jeste taj da vlasti u Beogradu ponude kosovskim Albancima istinski politički proces". Tačka 4: "Poziva vlasti u Beogradu i vođstvo kosovskih Albanaca da, pod hitno i bez ikakvih preduslova se uključe u značajan dijalog o pitanjima u vezi sa političkim statusom i izražava spremnost da Kontakt grupa (Contact Group) omogući takav dijalog". U Rezoluciji 1199, tačka 3, kaže se: "Pozivamo vlasti u Saveznoj Republici Jugoslaviji i vođstvo kosovskih Albanaca da odmah stupe u značajan dijalog bez ikakvih preduslova, a sa učešćem međunarodne zajednice, da postave, takođe i vremenski okvir, kako bi se okončala kriza i postigao politički sporazum u vezi sa kosovskim pitanjem, a takođe pozdravlja i napore koji se ulažu, kako bi se omogućio takav dijalog". I onda u ovoj Rezoluciji 1203,

to je tačka 5: "Naglašava hitnu potrebu da vlasti u Saveznoj Republici Jugoslaviji i da rukovodstvo kosovskih Albanaca odmah stupe u značajan razgovor" i tako dalje. Dakle vi ste objasnili da ste bili određeni od Vlade Srbije, na čelu te delegacije, išli tamo i šta je trebalo da bude predmet tih razgovora?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Samo, koliko ja vidim, ova Rezolucija je od 31. marta, a Vlada je donela odluku znatno ranije, 10. marta 1998. godine i prve razgovore zakazala u Prištini 12. marta 1998. godine. Sadržina razgovora je, ja sam već rekao šta je bila sadržina razgovora: da se pronađe političko rešenje za situaciju na Kosovu i Metohiji. Dakle da se obustave oružani sukobi i da se nađe mirno političko rešenje, ovo što piše u aktima Saveta bezbednosti, samo što je to Vlada Srbije odlučila i operacionalizovala pre ove Rezolucije Saveta bezbednosti. Ona je to učinila još 10. marta, ponavljam.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dakle, s jedne strane, ovo na čemu insistira Savet bezbednosti je već aktivnost koju je Vlada Srbije preduzela.

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Tako je.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Istovremeno Vlada Srbije ravnopravno tretira sve nacionalne zajednice na Kosovu?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: To je bila posledica zahteva tih nacionalnih ... Sve one su uputile pismo ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro ...

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: ... Jedna za drugom.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ali je to bila i posledica stava Vlade Srbije o ravnopravnosti svih nacionalnih zajednica na Kosovu?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: To je upravo bila koncepcija Vlade Republike Srbije koja će se kasnije razraditi u aktima, koje je donela Vlada Republike Srbije, da se političko rešenje na Kosovu i Metohiji mora tražiti tako što bi se uspostavila ravnopravnost svih

nacionalnih zajednica, ne majorizacija jedne nad drugom, nego poštovanje individualnosti svake nacionalne zajednice ponaosob. I institucionalna rešenja se imaju u tom pravcu tražiti.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. A delegacija je formirana odlukom Vlade 10. marta 1998. godine, je li tako?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Jeste.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Kako je došlo do te odluke da se formira ta delegacija?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Pa situacija na Kosovu i Metohiji je nalagala tu odluku. Jednostavno sukob je prešao jednu granicu i moralo se ići na političko rešenje i upravo je to bio glavni motiv Vlade što je formirala jednu ovakvu radnu grupu i što je dala ovakav zadatak.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, a kako su tekli ti razgovori?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Ti razgovori su tekli samo kao razgovori između predstavnika nealbanskih nacionalnih zajednica i predstavnika manjinskih partija u albanskoj nacionalnoj zajednici. Na primer, u njima su učestvovali Faik Jašari (Faik Jashari) koji je bio Albanac, predsednik Kosovske demokratske inicijative (Inicijativa Demokratike e Kosoves), kedne stranke koja nije imala većinu i bio je Sokolj Ćusja (Sokol Qysja). Isto tako Albanac koji je bio predsednik Demokratske reformske partije, Albanske demokratske reformske partije (Partija Demokratike Reformiste e Shqipetareve). Isto tako Albanac. A ostale nacionalne zajednice su isto tako bile predstavljene sa po dva ili više predstavnika i mi smo imali 15 puta, je li, pokušaj da razgovaramo. 15 puta je delegacija Vlade išla u Prištinu, po mojoj evidenciji 15 puta. Ja sam uspeo to da rekonstruišem. Imam tačno datume, je li, kad smo išli, iz svog dnevnika, ali tvrde, pošto je tada bila situacija prilično neredovna, tvrde ljudi iz okruga kosovsko-metohijskog, da je bilo takvih pokušaja više. Da ih je bilo čak 17. Ja sam siguran za 15 pokušaja i imam tačno datume kada

smo išli u Prištinu na ove razgovore.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, iz onih rezolucija koje sam citirao, poziva se, kao što ste čuli i rukovodstvo kosovskih Albanaca da pristupi tim pregovorima. Dakle, vi ste na čelu vladine delegacije išli 15 puta. Koliko ste se puta sastali i sa rukovodstvom ovih većinskih partija kosovskih Albanaca? Svaki put ste išli tamo da se s njima sastanete.

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Predstavnici većinskih partija Albanaca su bojkotovali te razgovore i potpuno su jasni njihovi razlozi. Prvo, učestvovanje njihovo na tim razgovorima značilo je da oni priznaju da su u sastavu Srbije, a njihova teza je bila da su oni posebno telo izvan Srbije. S druge strane, značilo je da uvažavaju državu Srbiju kao državu, što oni nikako nisu hteli. I treće, oni svoj osnovni zahtev, zahtev za konstituisanje Kosova i Metohije, odnosno Kosova kao posebne države, ipak nisu mogli ispostaviti jednoj delegaciji Vlade Republike Srbije. Uz to su oni insistirali na internacionalizaciji tih razgovora, dakle nisu pristajali na međusobne razgovore, nego samo na razgovore u prisustvu predstavnika međunarodne zajednice. I samo je jedan takav razgovor održan. Ja imam zapisano kada je to bilo. To je bilo 22. maja 1998. godine u zgradi Udruženja književnika Kosova (Shoqata e Shkrimtareve te Kosoves) koja je inače i služila istovremeno kao zgrada većinske partije na Kosovu, to je Demokratski savez Kosova (Lidhja Demokratike e Kosoves), čiji je predsednik gospodin Ibrahim Rugova (Ibrahim Rugova). Dakle samo je jedanput došlo do sastanka i na tom sastanku je krajnje uopštenim terminima bilo reči o neophodnosti traženja mirnog rešenja za situaciju na Kosovu i Metohiji. Posle toga više, uprkos odlasku delegacije Vlade Republike Srbije u Prištinu, ni jedan takav sastanak nije bio održan.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A recite mi ...

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, već je prošlo vreme za

prekid. Prekinućemo sada. Gospodine Najs?

TUŽILAC NAJS: Nema nikakvih prigovora na ova poslednja tri dokumenta 49A, 49B i 49C. Oni su već predočeni dokazni predmeti kao: 49A je 795, tabulator 6, 49B je 795, tabulator 19.

SUDIJA KVON: Da, oni su u sastavnom delu dokaznog predmeta Pretresnog veća 25.

prevodioci: Mikrofon nije uključen.

SUDIJA ROBINSON: Samo da pojasnimo: mi smo uvrstili tabulatore 35 i 38. Nije bilo potrebe da se uvrštava tabulator 6, budući da je to već ranije uvršteno kao dokazni predmet Odbrane. Nastavljamo sutra u 9.00.

Fond za humanitarno pravo